

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
 Egész évre ... .. kor. 20.—
 Félévre ... .. > 10.—
 Negyedévre ... .. > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: József 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © — Budapest, július hó 27. — © —

Krónika.

Jókai szobra Budán.

— jul. 25.

Budán, a mult örökmécsese alatt, a patriciusz filiszterek ghettojában, megmozdult a lelkiismeret; elhatározták, hogy mozgalmat indítanak és a Jókai szobrát, amely, mint valami földönfutó, mint egy rossz-fizető, rossz-hirű lakó, sehoh se kap szállást, Budán állítják föl. A budaiak mozgalma szép és tiszteletreméltó, egyáltalában szép és tiszteletreméltó, ha az emberek halott írókkal foglalkoznak, amikor élő bankigazgatókkal foglalkozhatnak; és amikor írók, jó írók, a toll templárius vitézei nagyobb, hogy ugy mondjam: hübéribb hódolattal hajtanak térdet egy élő báró előtt, mint egy halott Sekszpir előtt. A mozgalom tehát nagyon tiszteletreméltó, csak az nem olyan tiszteletreméltó, ahogy megokolják, csak az nem tiszteletreméltó, hogy egyáltalában megokolják.

Az, hogy Jókai Mór éveket töltött Budán, a Sváb-hegyen, elég érdekes biográfiai adat — Buda életéből, és nemes lélekre vall, hogy e pár év emlékét, mint egy felejthetetlen ereklyét, bronzba akarják önteni. De Jókai Mór éveket töltött Komáromban is, Pápán is, Kecskeméten is, — ezen az alapon Komáromban is, Pápán is, Kecskeméten is föl lehet állítani a szobrát. De még több joggal lehet fölállítani a könyvtárakban, sőt mindenütt, ahol az Uj földesurat, a Magyar nábobot, a Fekete gyémántokat olvassák, mert ott nem »éveket«, hanem életeket, egy örök életet tölt a királyi mesemondó.

És az a megnyugtató, a kiengesztelő: az, hogy a magyar közönség annyira olvassa Jókait, hogy nem ér rá a szobrával foglalkozni, — nem azért késett a szobor, mert már elfelejtették, hanem azért, mert még nem felejtették el. Nem is felejtették el, hisz a felejtés, Renan szerint, büntetés, amivel mindazt sujtjuk, ami rut és jelentéktelen az életünkben.

*

A szobor missziója akkor kezdődik, ha a könyv már bevégezte a maga misszióját. A szobor: a sarkó, amit a halhatatlanság fölé emelnek, a szobor a halhatatlanság halála, a föld alá való temetés után: a föld fölé való temetés és ez a gyászmenet az antikváriumban, könyvesházban, hálószekrényen kezdődik. A szobor már csak hamvveder, a géniusz hamvvedre,

az emlékezés szimbóluma: az emlékezésé és nem az örök életé; akinek szobrot emeltek, az csak annyiban él, amennyiben a szobor sikerült. Ő maga kisértet és a kisértetekre, »a nagy elfelejtkező«, Goethe szerint, nem szabad emlékezni. Es gibt gar kein Vergangenes, das man zurücksehen dürfte, es gibt nur ein ewig Neues, das sich aus den erweiterten Elementen des Vergangenen gestaltet. Jókaiiban a magyar közönség nem a mult íróját látja, akire emlékezik, akit a kegyelet örökzöld cziprus-ligetében olvas, mint — mondjuk — Tinódi Lantos Sebestyént, Lisznyay Kálmánt, Szabolcska Mihályt, vagy a huszéveseket, az uj magyar irodalom obsitos csodagyermekait. Jókait mint mai írókat olvassák és ez annál sajtyszerűbb, mert a kor, amelyből kinőtt, elsülyedt alóla, mint egy régi város; szénné, történetté, irodalomtörténetté feketedett a föld alatt, a föld felett nem maradt más, mint a forradalmak örökké örvénylő krátere, a magántulajdon Péter-sziklájával, a romantika messze kéklő, hepehupás hegyeivel, a mese édesvizű forrásaival. Egy írókat sem szabad a korából kitépni — kong az irodalom szociológiájának vastörvénye, és Jókai az uj század cserepében is az, aki a XIX. században volt. Talán igaza van a kitünő szocialista írónak; Jókai nem a mult század világot képviseli, hanem a Jókai-világot, egy lelkesült világrészt, amelynek ő a szuverén törvényhozója, amelynek külön kozmográfiája és külön meteorológiája van, külön faunája és külön flórája. A fantáziája...

Brandés mondta valahol, hogy meg kellene írni a XIX. század fantáziájának történetét, hatását. Nem kell megírni, — megvan, a XIX. század fantáziájának hatása: a XX. század. A mi gondolatainké a jövő, írja Anatole France, az írók, bölcselők álmai minden időben kitermesztették a tett atlétáit. A Jókai fantáziája most bontakozik ki az élet uj körvonalaiban, — a Csigák regényére, a Jövő század regényére kell gondolni... és szinte olybá tűnik föl a Jókai fantázia-utja, mint Amerika fölfedezése: India tündérszigetét keresték és a hasznos Amerikát találták meg. A fantáziája dimenziói profétai horizontokig nőttek, és amerre elsuhan: minden talpalatnyi földet annectált a Jókai-világ. Dárius kincse, Krözus, az Inkák vagyona, az Atahualpa arany trónja, minden az övé volt itt; az övé volt — Herczeg Ferencz leltározta így a vagyont — a nagy Alföld, nádasával, karámaival, csárdáival, kunyhóival, kastélyaival, az övé volt a Balaton gyöngyfényű tükre, rianásos jege, őt köszöntötte zugásával a Bakony, neki termette aranyát és mondáit Erdély karaván-

jai, biborvitorlás gályái áthatoltak sivatagokon és oceánokon, zászlóit meglobogtatta az északi pólus viharja, léghajórajai ott vonultak el az alkonyi égen és engedelmeskedett neki az ős idők barlanglakója és a jövő század meg sem fogamzott gyermeke. Ha nem lett volna több, mint a fantáziája földköri utjának krónikása, diurnistája, naplóírója, akkor is nagy író lett volna. De ő több volt: a legnagyobb magyar elbeszélő volt, a legnagyobb a francia írók közt, akik magyar nyelven írták a regényeiket. Mert francia író volt (egy kicsit kozmopolita: a házának a kutba is utána ugrott, mint a jó szerető, de nem szerelemből, olthatatlan, vad szerelemből, mint Petőfi, csak lovasiasságból, érzelmi jólneveltségből, hálából, megértésből) és egy regényében ő maga írja: »ha én . . . akkor . . . Franciaországba futok, most én volnék a realista írók czéhmestere, erotikus láng, szatira, véna, luxuriózus fantázia bennem is volt, mint azokban . . . ma milliók olvasnák munkáimat s átkoznának az apák és anyák, akiknek gyermekeit megrontám«.

Ma nem olvassák milliók a munkáit és nem átkozzák az apák és anyák. Az apák és anyák megveszik a munkáit a fiaiknak, és ha a fiu már elaludt és a könyv kihull a kezéből és nem látja senki, ők fölveszik és olvassák tovább. Mert a látszat csal: nem Jókai az asztaldisz és a »modern« romancier a lecture, — a modern író hever az asztalon, hogy lássák, mely miveltség lakozik a házban, és Jókai az, akit olvasnak, ha véget ér a házkutatás, a szellemi flancz. És a közönségnek igaza van: csak azt érdemes elolvasni, amit harmincz év előtt írtak. Nem kell a szobaur, az ágyrajáró, ha a háziurat hallgathatom. Hallgatom . . . a pápai nagy kollégium mellett volt egy kis fehér ház, abban egy még kisebb fehér szoba, abban a szobában jött össze sok-sok esztendő előtt három fiatal diák, akiknek kicsiny volt ez az egész világ, — az egyik volt Orlay Samu, a másik Petőfi Sándor, a harmadik voltam magam, Jókai Mórícz . . .

P—s.

Ancsa szolgáló.

A kis végváros vendéglője mélyén
A söntés rejtekén élt Ancsa lelkem
S csodálkozott boros, bus éjek éjén,
Ha az urak mulattak ott a csendben.
A fásult jegyző s zordon szolgabíró
Szilaj nótákra zendített keményen
És Ancsa hallgatott
Szelid szláv dallamokkal a szívében.

Oly kender volt a kőczos haja néki
És oly kökény félős kék szeme párja,
Lelkében messze fenyvesek meséi,
Alacsony viskók rontó babonája.
Egy-két vad vendég megölelte néha
S idegen szókat suttogott fülébe
És Ancsa hallgatott
És megriadva zajlott lómha vére.

És egyszer eltűnt áldott szégyenével.
Tavaszkodott, a Morva zugva áradt.
A Morva jó ágy, falujába ér el,
Hol most pattognak a fiatal ágak.
Mert ősi sors ez: hogy duzzad tavasszal
A Morva és rügyez az ifju plánta . . .
És akkor este lett
S a söntés Ancsát többé nem találta.

Juhász Gyula.

A testőr.

Írta: SZABOLCSI LAJOS.

Késő délután ért Bétsbe.

A fogadóban otthagyta a csomagjait; a diszruháját magára vette s elindult a belváros felé. Tarka tömegek nyüzsögtek az utcákon; s ő, ki három hete utazott forró éjszakákon és tikkasztó napokon keresztül, fáradtan és ámulva nézte a sokadalmat. Sok hajporozott, előkelő ur ült a kocsikban, mik lépésben hajtottak végig a fasorokon; a tömegben itt-ott feltűntek tulzotton puderezett, kövér öreg asszonyok, kik lila és sötétpiros főkötők alatt jóságos nevetéssel néztek a szembejövők arczába.

— A királynő is ilyen lehet — gondolta.

A tereken öreg katonák járkáltak, megrakva érdemrendekkel, kardokkal és tollakkal, s zöld uniformisuk messzire kitetszett az emberek közt. Sok szép, fiatal leányarczot látott elsuhanni s aztán egy szűk utcán át kitekintett a Burg felé. A hatalmas, szürke épület körül rengeteg ember tolongott; katonazene szólt az enyhe vasárnapi délutánon; a szép fogatok egymás után kanyarodtak be az oroszánokkal diszitett kapun, nagy ostorcsattogás, vig lárma, ének és éles trombitajelzések között lassan-lassan lehullt a tiszta alkony a boldog városra.

Megéhezett.

Elhatározta, hogy megszólít valakit, aki utba-igazítsa. Egy kövér, éltes ur, az udvari hivatalnokok egyenruhájában, az arczába nevetett, mikor amaz utca iránt érdeklődött, és tudtára adta, hogy nem ért magyarul. Egy hölgy, akihez félénken odamerészkedett, tréfásan oldalba lökte és otthagyta. Busan csörgette meg a zsebében a három aranyat, amije megmaradt és az augusztinusok temploma táján kétségbeesve megállott. A tömeg zajlott és hullámozott és meggyújtották fölötte az ódon lámpát, mely, mint egy kényes madár, merész ivben csüggött egy szürke palotán. Az emberek egyszerre csoportosultak. A homályban egy zöld, elegáns kocsit tünt föl; egy fiatal katona hajtotta a lovakat, mellette ragyogó egyenruhában ült egy másik, akinek látására megdöbbsent a szíve:

— Esterházy herczeg . . .

A herczeg Szolnokról ismerte, a gögös és büszke főúr, kinek dominiuma volt a vármegyében, egyszer lenn is járt egy tisztai árvíz után. Köszönteni akarta, de a többi emberek az ifju tiszt előtt veték le a kalapjukat, s az félkézre fogva a gyeplőt, barátságosan intett vissza. Valami csudálatosan, áthatóan kék szeme volt, s akire ránézett, az lehajtotta a fejét. A lovak ágaskodtak, de az összeszorított félkézben roppant erő lehetett. Esterházy herczeg részvétlenül, hidegen hajlott hátra a párnákon és némán nézett a vasárnapesti tömegre. A fogat gyorsan átjutott az utcán és bekanyarodott a Burg kapuján.

Az emberek sugdosásából megtudta, hogy a fiatal, kékszemű tiszt a trónörökös volt.

Esterházy magyar huszárja, aki gyalog baktatott nagy-szomorúan a fogat után, végre utbaigazitotta. Megmondotta, merre kell mennie, barátságosan átölelte, és mikor hetet harangoztak, elindulhatott. Sötét lett. Tétovázva állt meg egy kocsmá előtt, hol vig, szőke emberek énekeltek, de nem mert bemenni. Tovább sietett, fáradtan, el-eltévedve, fulladozva a hőségtől és a portól, egy-egy postakocsi hangos kürtjele felriasztotta kábultságából s ment tovább. A halvány lámpák fényében végre megtalálta a házat. Szűk, elhagyatott utcában állott, magas kapukkal, miken gondos zárok örködtek; az emeleten egész sötét volt. A szemben lévő háznak támaszkodott s a csillagokat nézte, melyek nyugodtan és földöntuli békében világítottak. Aztán sokáig-sokáig, talán egy óra hosszát, bámulta a sötét házat, a bezárt kapukkal, a fakó czimerrel, a sötét ablakokkal.

Az utca közben kihalt és elcsendesedett és feljött a hold.

Az egyik ablakban megjelent valaki, kinézett az alvó városra és a hóna alá támasztotta a hegedűjét. Elkezdett játszani, valami bánatos és távoli nótát, a feje, a különös, széles homloka ránehezedett a hangszerre, s a köntösének ide-oda sikló barna ujjai tisztán látszóttak a holdfényben. Aztán letette a hegedűt és visszavonult. Gyöngye világ tűnt föl a szobában, élénk beszélgetés hallatszott, aztán megint sötét lett. S a lenn várakozó ember ekkor mélyen, mint egy sóhajtás, felszólott az emeletre:

— Bessenyei . . .

A sötét ablakban megjelent valaki.

— Ki szól?

Az ember odalént egyet rántott a köpönyegén, mint mikor valaki verset akar elmondani, aztán a sötét utca közepén belekezdett egy köszöntő-rigmusba:

*Az apám fiskus; lakik Szolnokon,
Bessenyeivel volnék én rokon.
A nagyanyáink ezerhétszáznyolcban
Együtt mulattak egy lagzin Szabolcsban,
De a rokonság azóta hiányos,
Husz éves multam; nevem Laczka János.*

Az ablakból derűsen és nevetve szóltak le:

— Kerülj beljebb.

A kapu nemsokára kinyílt s egy házsártos öreg kapus nagy szurokfáklyával világított a falépcsőkre. A falakon kormos vivő- és hadi felszerelések tündököltek és Laczka János izzadva ért fel. Levette a süvegét és megsimítva bajuszát, benyitott a szobába.

A nagy asztalon a könyvek és füzetek között olajos lámpa égett. Négy ágy állott a szobában, háromban mélyen aludtak, a negyedikben felöltözve ült a testőr, a térdein egy könyvvel. Mikor Laczka belépett, a testőr felnézett rá és a kezét nyújtotta:

— Mi ujság odahaza?

Laczka elfogódva állott az ajtónál és csodálva nézte:

— Hát itt . . . itt írja kelmed? . . .

A testőr felállott és elébe ment a fiúnak, leültette az asztalhoz és egypár gyümölcsöt hozott a szomszéd szobából. De Laczka a meghatottságtól nem tudott enni.

— Én nem így gondoltam ezt a szobát . . . ahonnan ébresztgetik a mi szép országunkat, a mi szegény országunkat, a mi elveszett, szegény országunkat . . . — A szemében könyök jelentek meg és odaborult az asztalra.

— Hát mi ujság odahaza, János öcsém? Ki küldött téged ide hozzám?

— Az apám — félig sirva dadogott tovább. — Az apám azt akarja, hogy univerzitásra járjak idenfenn . . .

Csakhogy nincs elég pénzünk hozzá . . . idáig futotta, ezutánra talán majd ti gondoskodtok szegény életemről . . . — Felvetette kisírt arcát. — Hiszen rokonok is volnánk valahogy. Nekünk, szegény nemesembereknek, nem telik úgy a bécsi mulatságra, mint Esterházy hercegnék . . . Ha megengednéd, hogy itt lakjam a szobában, a viseltés ruhádat hordjam, a maradék-étkeddel jóllakjam . . . Szeretem ezt a fényes, szép életet, ezt a sok embert, fogatot, palotát, ezt a sok muzsikát, a grófokat és a hercegeket, a sok utcát és a kerteket s a szőke lányokat és a királynét . . .

— Nem vagyok én gazdag ember, Laczka János.

— Fogadj fel inasnak, vagy másolónak . . . itt akarok ülni a lábaidnál, könyveket; sok szép könyvet olvasni veled, tanulni nappal és éjszaka . . . Milyen por van odahaza, Bessenyei, s milyen kicsik a házak a homokban.

— Mit csináltok egész nap?

— Az öregek pipáznak, veszekednek, kártyáznak . . . A nagyurak pedig elszőktek, itt vannak mind az udvarnál, itt vesznek feleséget és itt halnak meg. Alsunk, alsunk, az egész ország alszik, a rétek, a mezők, a hegyek, a nagyalföld és a folyóvizek, a nemesek a szobáikban, a jobbágyok a boglyáknál . . . Igaz is, Budán valami új teátrumot akarnak építeni. De nem megy.

A testőr odament az ablakhoz és lenézett az alvó városra. Azután halkán mondta:

— Vess magadnak ágyat a sarokban. Majd reggelig gondolkozom, mi légyen veled. Nyugodj most le; Laczka János. Nekem még tanulnom kell.

Laczka elkapott egy könyvet az asztalról:

— La Fontaine . . . mit tesz az?

— Az magyarul kutacska.

— Mi az?

— Poéta. Francia.

— Minden éjjel olvasol?

— Minden éjjel mást. Nem tanítottak erre minket odahaza Szabolcsban. Éjjel kell tanulnunk. Azt mondod, alszik az egész ország odalenn, nekünk kell itt virrasztani helyette, tanulni a sok, sok ember helyett, a nemesekért . . . meg a jobbágyokért is, Laczka János.

— Elviszel majd egyszer a Burgba? A királynőhöz . . .

A testőr az ablaknál állott és hallgatott. Laczka János mereven nézett rá és a három alvóra, kik erősen horkoltak. Sokáig csönd volt. Aztán mégegyszer megkérdezte:

— Az udvarhoz? A Burgba, majd ha lesz jobb ruhám . . . — Hátradőlt a széken és erősen küzdött a fáradtsággal, az álommal, mely e rendkívüli és ragyogó naptól kábult szemeire ereszkedett. A testőr felvette a könyvét az ágyról és lapozni kezdett benne. Valami vig és külvárosi nóta repkedett az ablak körül. Laczka János még monologizált:

— Hiszen egy megyéből valók vagyunk . . .

A testőr egy francia szótárt keresett és az ajka körül egy fáradt mosolygással hallgatta, az álmosodó fiút. Később felvetette a szemét és a lámpa végső lobbanásainál látta, hogy Laczka János elaludt, a feje hátradőlt és az álla lejjebb csuszott. A négy alvó ember lélekzése rendetlen, különös zajjal töltötte be az elsötétülő szobát . . .

A társalgásnak minden tárgyat kell érintenie, de egyikbe sem elmélyedni.

*

Nők iránt az ember csak egyféleképpen viselkedhetik: udvarol neki, ha csinos, és egy másiknak udvarol, ha csunya.

Toll és tőr.

— jul. 25.

CSERE JÓZSEF GAZDALEGÉNY leszurta Kecskeméti Ferencz gazdalegényt, mert . . . mert Kecskeméti Ferencz egy kis toilette-hibát csinált: zöld tollat tűzött a kalapjára. A zöld tollat most Berettyóújfalun, ahol két ismeretlen uriember, Balogh nevezetű és Cziffra nevezetű, valami mandátumért verekszik, úgy hívják, hogy mungótoll, és Kecskeméti gazdának a fübe kellett harapnia, mert mungótollat hordott. Hát ez a politika . . . így néz ki a politika, amire Berettyóújfalura ér. A parlamenti csaták szépen véget érnek, jön a nyár, a vezér urak és a közkatona nagyságos urak a Balatonra, a tengerre, a Tátrába mennek és az egész kampányra nem gondolnak nagyobb jelentőséggel, mint a Király-dijra. És eszükbe se jut, hogy van aki komolyan veszi őket, a harczukat, a jelzavukat. Hogy jön a nyár és egy hetyke, derék parasztleány meghal azért, hogy »éljen a házszabályrevízió« és egy másik, hetyke, derék parasztleány a szabadságával fizet meg azért, hogy »éljen a restitutio in integrum«. A politika eddig csak csendes örült volt és csak a parlament magánzárkájában tombolt, most a falura megy és embert öl. Hol fog megállani?

CARMEN SYLVA ÓDÁT ír a román jegyverek dicsőítésére. A feladat nem könnyű, de megírhatja, ha munka közben a bolgár katonákat használja modellnek. Mert a bolgárokról lehet ódát írni. De a román katonákról? A bolgárok hazájuk nyugati és délnyugati részén voltak elfoglalva. S mikor Románia látta, hogy Bulgária északi határa egészen védtelenül áll, bevomultak északról Bulgáriába. Ez a harczy vállalkozás oly rizikómentesnek látszott, hogy öreg exczellenciás urak, patriárkákban levő pártvezérek beállottak önkénteseknek és elsiettek a harczyterre. Oh, ez a háboru gyönyörű fejezete lesz a világtörténelemnek. És hogy teljes legyen a háboru humora, Románia egyenjogusítja azokat a romániai zsidókat, akik jegyvert ragadtak és a harczyterre mentek. Biz ez nagyon furá módja a jutalmazásnak. Felér egy súlyos büntetéssel. De hát mindenki a maga módja szerint jutalmaz, és Románia sohase becsülte kevesebbre a zsidóit, mint most, amikor ilyen harczy dicsőségért román polgárokká avatja őket.

A BÖRTÖN KAPUJA MEGNYILT és Finta Sándor visszakapta szabadságát. Ezt a kiszabadulást sokkal nagyobb láрма előzte meg, mint amennyi a kiszabadult fogolynak hasznára válhatnék. Diadalkapukat emeltek neki ujsághasábokból s a diadalindulók hallatára sok kiváló szobrász mondotta: Gyerünk embert ölni, gyerünk a fegyházba, mert a becsületes munkánál sokkal többet használ kilencz évi fegyház. Rodin alkotásai nem részesültek akkora csodálatban, mint Finta Sándor próbálkozásai, és Rodin megérkezését nem előzte meg akkora láрма, mint Finta Sándor kiszabadulását. Egészen bizonyos, hogy a szánalom és részvét vedlett itt át egészen tudatlanul művészeti extázissá. A szánalom volt a megvesztegető s nem a Finta Sándor tehetsége. Mert tehetséget, pláne zsenialitást a legtöbb jóakarattal se tudtunk felfedezni Finta Sándor munkáiban. Láttuk a fegyházban készült dolgok fényképmásolatait, s ma azt mondjuk, hogy

bár ne láttuk volna, mert legalább nem aggódnánk amiatt, hogy ezután miféle silány dilettáns-munkákat csempésznek be mint művészi alkotásokat templomokba, vármegyei székházakba és a magyar családok otthonába. Szinte halljuk a tolakodó spekulációt: tessék vásárolni, Finta Sándor készítette, tetszik tudni, az a Finta Sándor, aki ölt és kilencz évig ült a fegyházban. Engedelmet: az emberölés minden lehet, csak olyan erény nem, amelynek kedvéért szívesen megbocsáthatnók egy ember talentumtalanságát. Művészsze csak a művészete avathat valakit. Igen, csak a művészet, s nem a fegyházbüntetés. Még egyszer mondjuk, hogy sajnáljuk Finta Sándort, de még jobban sajnáljuk, hogy sok jóindulatu ujságíró még kevesebbet konyit a művészethez, mint Finta Sándor.

MÉG CSAK EZ KELETT! Pest, ahol a szegénység annyira kiáradt, hogy Fugger-vagyonok, régi, szolid polgári exisztenciák úgy usznak a vizen, mint a szlatinai rusznyák kalyibája, Pest megtelik a máramarosi, bihari, ugocsaí, marostordai árvizek áldozataival. Ami földönfutás, inség, nélkülözés a Tisza meg a Maros iszapjából kinőtt, az most mind a főváros felé gravitál, a vidék nyomora egyszerűen áthelyeződik Pestre és itt tüntető körmenetet rendez. Ez lesz az igazi etnográfiai muzeum, a néprajzi város, amit mostanában terveznek. Lesz itt minden fajta: magyar, rác, oláh, tót, rutén, sváb, — és az illuzió csak azért nem lesz teljes, mert a sok nienekült, a sok nemzetiség nem a maga nemzetiségi kosztümjében fog a nyomor világkorzóján feszíteni. A szegénység ugyanis uniformisban jár, és ezt az uniformist is elvitte az ár. És Pest, ha már nem oszthatja meg a falatját a vidékiekkel, mert nincs falatja, legalább megosztja a koldusságát és a munkanélküliségét. Ez is valami!

Báró Skerlec Iván.

A negyvenedik esztendő most került mögéje s már titkos tanácsos, már Horvátország királyi biztosa és jövődöbeli bánja. A fiatalságát és exczellenciás mivoltát sok politikus irigyli tőle, de a pozícióját aligha. Mert Horvátországban királyi biztosnak lenni nem nagy gyönyörűség, és Skerlec Iván is inkább kötelességtudásból, mint élvhajászatból vállalta a fontos feladatot. Ahol revolverrel és stíletes bottal argumentálnak ellenünk, ott a rendcsináláshoz sok energia, még több önmegtágadás, de kiváltképpen rengeteg cinizmus kell. Hogy Skerlec magával viszi-e ezeket a kvalitásokat, nem tudjuk. A lármás politika ellen mindig fellázadt előkelő izlése, és a zajos hazafiaskodás láttára nem az volt az első gondolata, hogy itt rendet kellene teremteni, hanem hogy a láрма elől hogyan lehetne elmenekülni. Sokszor, nagyon sokszor láttuk őt Széll Kálmán és Tisza István miniszterelnöksége alatt az ujságírók karzatán. Ha az ülésteremben tombolni kezdett az obstrukciós szenvedelem, Skerlec Iván végigjáratta ábrándos szeméit az obstruálók táborán és szép csöndben kivonult a folyosóra. De hogy is gondoltunk akkor arra, hogy valamikor reá hárul a feladat rendet csinálni a horvát káoszban. És mindezeket tudva, mégis hiszszük, hogy a horvát

kérdés, ha egyáltalán megoldható békés eszközökkel, most jobb kezekben pihen, mint bárkinél a rend felborulása óta. Oroszlánok is megszelidültek már a szelid hangok hallatára, és a horvát tulzók még csak nem is oroszlánok.

Krónika II.

Egy magyar kalandor.

— jul. 25.

Trenck Frigyes kalandjai szebbek voltak, de a mi nagy Jókaink, ha még él, okvetetlenül megírja a fiatal gróf Festetich Andor életét. Regényhős érdekesebbet alig is választhat magának az ő életénél.

A legrégebb magyar családok egyikéből sarjadzik. Egyik őse, a költők barátja, megépítteti a Georgikont, nagybátyja Hamilton hercegnőt, a monacói uralkodó fejedelem elvált feleségét veszi el, másik Tolnai Andor néven színész, utóbb a saját nevén, gróf Festetich Andorként a Nemzeti Színház igazgatója, apja, míg az adóságot árja nyakáig nem ér, Magyarország földművelésügyi minisztere. Ilyen pedigével indul utnák tolnai ifju gróf Festetich Andor. Fiatal, szőke, gróf, művelt, kedves ember, pompás vivó, bravuros lovas, ért a kártyához is és ajka körül már ott játszik az a mélabus mosoly, amit a débauche rajzol annak a szája szögletére, aki nemesebb fajsulya ellenére bukott alább, mindig alább. De, amikor elindul, akkor még nem érdemelte ki a fájdalmas mosolyt, azt csak előlegül adta neki az élet. Most még csak elhivatottságot jelent a mosoly.

A lányosan szép szőke gróf külföldre megy. Hazulról elüzi őt a szegénység, amit éppen úgy nem tud elviselni, mint ahogyan boldogtalanná tenné a tudat, hogy a fehéreneműje nem a leggyengédebb és legszemvakitóbb batisztból készül. A külföldre szólítja őt a műveltsége, kalandos vágya, talán az ösmeretlen nagyvárosok ingoványa is, amelynek puha moszatja alatt — az elsülyedt Vinétára emlékeztetően — aranypaloták csábitják a távolról jött utast.

Ki lehetett az ideálja a tolnai urfinak, míg a vonatnak, a mely őt London felé vitte, elsőosztályu kupéjában, kezében Cooperfield Dáviddal, álmodozott. Le Bargyra gondolt talán, a színészre, aki fehéreneműjét Párisból Egyiptomba küldi, hogy ott a Nilus vizében mossák azt illatos tisztára? Hires jockeykra gondolt, vagy az erzsébeti Anglia gavallérjaira. A kölcsönpenzen tengődő magyar emigránsokra gondolt, esetlegesen Rákóczi katonáira (Hotel Transsylvanie), vagy egészen egyszerűen Vanderbilt Gladys egyik unokanővérére. És míg hajója a posztóvastagságu ködben a Csatornán által vitte Anglia partjai felé, lehunyt szemé mögött kinek a képe révedezett elérhető ideálként, Byroné, a költőé, vagy Carnegieé, az amerikus milliomosé?

Festetich megérkezik. Maradék pénzből paripát futtat a malachitzöld színű épsomi gyepen, karddal viv, úrsorásokkal tárgyal, kártyázik, két karját szédült nők

dereka köré fonja és — letartóztatják, mert zsebében gyanus eredetű gyémántbutonokat találnak. The count Festetich . . . Azután kiszabadul, átmegy Ostendébe kártyázni, és miután a szerencsejáték világában bő ösmeretségre tett szert, a zöldposztó mellett akvirált pénzes ösmerőseit felhajtja párisi játéklubok számára . . . Ujra Londonba tér vissza, a hotel-barok magas székein üldögél, laposfenekű pohárban előtte uszik az édes aromájú főtt pálinka, autókkal ügynökösödik, a börzére megy, milliomos lesz, csalásért följelentik, rendörkéz mindenét elszedi, adósok börtönébe jut, a főtárgyaláson, mikor fölmentik, pompás szeretője — angol hölgy — a bírák, a barrister, a közönség, mindenki szemeláttára nyakába esik, mint egy holt madár, és ifju Festetich Andor, Tolna grófja, hazautazik. Visszatér oda, a honnan elindult, Budapestre. Minden pénz nélkül érkezik meg. Szüleinél van kosztón, kovártélyon és kora reggel, miután egy serlegnyi karlsbadi vizet föl hajtott, csöndes budai utczában tesz egészségügyi sétát. Este lefekvés előtt (korán tér nyugovóra) hidegvizes vászonkendővel borogatja a szivét, amely bizony sokat szenvedett külső országokban . . . És Festetich Andor még csak harmincz éves.

És ez az, ami a leginkább magyar benne. Még csak harmincz éves, amikor már végzett, amikor már mindent tud, amikor már száz évet öregedett, hozzáöregedett a ránczos mosolyához, ami korai elhivatottságként már husz éves korában is ajka körül lakott. Harmincz éves és — Istenem — mit fog tenni, mihez fog kezdeni Festetich Andor.

A legnagyobb szerencséje az volna, hogy úgy tudna írni, mint a hogyan élni tudott. És akkor megírhatná életét, amit talán jobb is lett volna, ha nem él végig, csak úgy olvas el könyvben, amit más valaki — megint csak Jókaira gondolunk — ír meg az ő számára. Csak azért, hogy ő olvashassa . . . De nem tud írni. Ezt ő maga mint sulyos csapást panasolta el a hirlapíróknak, aki előtt úgy gyónt, mint ősei valamikor egy egyház papjai előtt tették.

De ha írni tudna, igen, ha írni tudna, akkor Festetich nem is élte volna végig mindazt, ami most az ő életét alkotja. Ha írni tudott volna, akkor sürüvéru fantáziája papírra veti mindazt, amit így — írástudatlan módra — átélni volt kénytelen. Írás közben a vére, az agya, a fantáziája megkönnyebbült volna. Másoknak adta volna — szárnyaló olvasmányként — azt, amit így kénytelen volt cselekedetekre felváltani. Ha a szavak engedelmessé válnának neki, ha a mondatok a hárfa lány hurjaként hajladoznának ujjá alatt, akkor Festetich Andor most boldog ember, jeles férfiú lehetne. Így — kalandor, a külföldi magyar rasták egyike.

Csekélységekben mulik az ember külső élete és ezt nem a fiatal-vén tolnai gróf eseténél lehetett először megállapítani. Kavicsok, letört faágak, elhullott gyümölcsök, talált krajczárok, utszélen heverő papirfoszlányok irányítják külső életünket. Tudni írni, vagy nem tudni írni — alapjában véve milyen hitvány csekélység, ama másik körülmény mellett, hogy milyen materiából

gyuródtunk. Festetich Andor pedig, harczosok, filantrópok és reformerek ivadéka, a legkitünőbb anyagból gyuródott. Csak éppen hiányzott a művészi tehetsége szelentyüje, amelyen át az örökkön forró anyag fehér gőze eltávozhatott volna. Festetich Andorban minden szenvedély benmaradt. Fölös temperamentuma gummilapdaként dobálta őt versenypályáról kártyaszobába, onnan a tőzsdére, onnan a börtönbe. Most itthon van. Fiatalságának zománcza rideg vonalakban megrepedt, és nem tudja, hogy miért volt az egész. Nem tudja, miért élt.

Lakatos László.

Alkony.

Ó, bájos alkony: hölgyem feketében,
Szobámat már ma rendbehoztam,
A függönyök omolva hosszan
Reáborítják álmuk már egészen.

Osonj be halkan, hallga, zeng az óra.
— Mint pásztoróra régi képen,
Karczolja rézbe vagy miképen,
Ugy forduljon e késő óra jóra.

Várlak szerelmes, mint ki vágyva tétlen,
Hogy átölelj, czirógass lágyan.
Sötét hajad legyen az ágyam,
Ó, bájos alkony, hölgyem feketében.

Bartha Ferencz.

Ronda tanár ur.

(Regény.)

(13)

Irta: HEINRICH MANN.

Lassacsán rájött, hogy Ronda helyesen cselekedett és hogy ő, Róza, még ennél sokkal többet is megérdemel. Ronda akkora csökönységgel hajtogatta előtte női érdemeit és az elérhetetlen magaslatot, ahol ő áll és ahonnan még pillantására sem érdemes az embériség, hogy végül is kezdte komolyan venni saját magát. Idáig még senki se vette őt ilyen komolyan és ezért ő se önmagát. Hálát érzett aziránt, aki erre megtanította. Róza érezte, hogy fáradságába kerül majd megbecsülni azt az embert, aki őt ily nagyra tartja. Még többet tett: erőlködött, hogy szeresse is.

Nyomban kijelentette neki, hogy latinul szeretne tanulni. Ronda örömmel látott hozzá. A nő hagyta, hadd beszéljen, rosszul felelt neki, vagy nem is hallotta a kérdést és folyton ránézett, míg a belsejében más dolgokkal bibelődött. A harmadik latin órán Róza ezt kérdezte:

— Mondd, Rondácskám, mi nehezebb, a latin, vagy a görög?

— Természetes, hogy a görög — szólta Ronda.

A nő pedig határozott:

— Akkor görögöt akarok tanulni.

Ronda örült és azt kérdezte:

— Miért?

— Csak, Rondácskám.

Róza megcsókolta Rondát és ez a csók úgy hatott, mint a gyöngédség paródiája. Pedig igaz érzésből fakadt. Ronda felébresztette a leány becsvágyát; és most az, hogy Ronda iránt érzett becsülését kimutassa, a latin helyett a nehezebb görögöt választotta. Ez a kivánság egyuttal szerelmi vallomás is volt, előlegezett vallomása egy alkalmazkodni kívánó érzésnek.

Bizony nem volt oly könnyű Rondácskát szeretni. Még a görög se ment nehezebben. Mintha alaposan megakarná főzni s végleg megkaparintani magának, minduntalan körülsimogatta Ronda merev pofacsontjait, kattogó állkapcsát, szögletes szemgödreit, melyek mélyéből mérges és gyűlölködő szemei villogtak, amelyek csupán Rózácskára pislogtak gyermekes alázattal. Róza megsajnálta ezért és gyöngéden bánt vele. Ronda gesztusai és szavai, a gesztusainak szálnalmas kómikumai, a szavainak pepecselő szellemessége: mindez meghatotta a nőt. Nagyrabecsülését sem tagadta meg tőle. De többre — hiába erőlködött — nem volt képes.

Róza, hogy kárpotlást adjon az érzése kudarczáért, néhányszor összeszedte minden sütnivalóját a görög órán. Ronda arczára vörös foltok gyultak és gyönyörtől repesve vetette magát az igekötőkre. Mikor Homerost felütötte, és Róza először nyögte ki belőle a *μεν... δὲ νῦν*-t, mikor ezek az imádott hangok először pottyantak ki Frölich kisasszony cifra arczából, bemázolt ajkai közül: Ronda szíve majd szétrepedt a boldog izgatottságtól. Félre kellett tennie a könyvet és összeszednie magát. Még alig birt lélekzeni, megfogta az asztal fölött Róza kisasszony kicsiny, puha és állandóan kissé zsirpárnás kezét és azt mondta, hogy egyáltalában nem szándékozik még hátralevő életét — csupán egyetlen órára is — tőle különválva tölteni. El akarta venni feleségül.

Rózácska először sirásra pityerítette a száját. Azután érzékenyülve mosolygott, a képét Ronda vállához támasztotta és ringatózni kezdett fölötte. A ringatózásból rángatózás lett; Rózából kitört az örömujjongás, fogta Rondát, felrángozta a székről és körülkeringte vele a szobát.

— Ujjé, hát Rondáné nagyságos asszony lesz belőlem! Halálra röhögöm magam! Rondáné nagyságos asszony, — ohó, Gondáné, kérem alázattal.

És máris játszott a előkelő dámát, amint elhelyezkedik a székén. Egy perczig értelmesen beszélt: nem megy többé vissza az új lakásába; ugyis már majdnem mindent elköttyavetyéltek belőle. Ronda lakásába költözik és azt ujonnan berendezi! Azután újra kipukkant belőle a nagy öröm. Végül lehiggadt, elmélázott és csak ezt mondta még:

— Hogy mi nem érheti az embert!

Ronda kérdésére, hogy örül-e és hogy minél előbb nyélbe kell ütni a házasságot, Rózácska csak szórakozottan mosolygott.

A következő napokon sem látszott kapiskálni a dolgot. Néha szinte mintha gondok bántották volna, de ezt tagadta. Gyakran elment hazulról és ideges lett, ha Ronda vele akart tartani. Ez meghökkentette Rondát és valami kínos sejtelem fakadt fel benne. Egyszer rajtakapta Rózát, amint egy alacsony vendéglő ajtajából kilépett. Miután egy darabig hallgatagon mentek egymás mellett, Róza titokzatosan mondta:

— A dolgok nem olyan egyszerűek, mint gondoljuk!

Ez a kijelentés egészen nyugtalanná tette Rondát, de Róza nem adott bővebb magyarázatot.

Egyszer aztán végre, jóval később, mikor Ronda magányosan és busan baktatott délben az elhagyott

Siebenberg-utcán, egy kis fehér ruhás gyerek tipegett hozzá és együgyű hangon gügyögte :

— Gyere haza, papa!

Ronda megállott és csodálkozva nézte a gyermek parányi, fehérkeztyüs kezét, melyet feléje nyujtott.

— Gyere haza, papa! — ismételte a csöppség.

— Mit beszélsz? — kérdezte Ronda. — Hát hol lakol?

— Ott — és hátrafelé mutatott.

Ronda arrafelé nézett és ekkor a legközelebbi sarkon megpillantotta Frölich Róza színművésznő hízlegetően féloldalra hajtott fejcskáját és kezének mentegődő és könyörgő mozdulatát, amint — félszegen — a csipőjétől kissé előrenyult.

Ronda tanácstalanul hápogott. Egyszerre mindent megértett; és egész egyszerűen megfogta a még mindig felé tartott, kis fehérkeztyüs kacsót.

XIII.

A familia elment nyaralni a közleges fürdőhelyre. A kurhotelben vettek lakást és sátrat béreltek a strandon. Frölich Róza színművésznő öngagsága fehér csipőben feszített és fehér delén ruhájához fehér tollboát viselt. Crêp-de-lisse kalapjának libegő fehér fátyla és mellette tipegő fehér gyermeke, kecsessé és könnyűvé tették. Rondára is fehér strandöltöny került. Ha a messzire nyuló fővény padlósétányán korzóztak, valamennyi sátorból látcsövekkel kukucskáltak utánuk és hogy, hogy nem, minden idegen megtudta Róza öngagsága élet-történetét.

Ha Róza gyermeke a nedves homokból pogácsákat gyurt, ugyancsak kellett vigyáznia, hogy ki ne potyogjon egy a markából, mert ilyenkor mindig ott termett valamilyen elegáns ur, felkapta a homokpogácsát és vitte — nem a gyermeknek, hanem Frölich Róza színművésznő öngagságának. Utána pedig meghajtotta magát Ronda előtt és bemutatkozott. Ilyenformán a familia hamarosan két hamburgi kereskedő, egy fiatal brazilai ur és egy százgyáros társaságában fogyasztotta kávéját a parti sátorban.

A szedett-vedett társaság többször kirándult vitorlás csónakon, melyeknél mindig mindenki rosszul lett, Ronda és Róza kivételével. Ők ketten suttyomban nevettek a többiekén. A gyermek naponta kilószámra kapta a a cukros mandulát s kapott kis hajót, ásót és uszóbabákat is. Kutyabajuk volt. Szamaragoltak, Ronda lába kibicsaklott a kengyelből és a szamar sörényébe kapaszkodva ügetett ott el a térzene előtt, épp amikor javában folyt a hangverseny. Róza öngagsága sivalkolt, a gyerek ujjongott és az asztaloknál savanyu megjegyzéseket mondtak az emberek.

Mikor egy berlini bankár magyar táncosnőjével is közibük került, akkor aztán teljes volt az egész »Ronda banda«. A table d'hôte-ot végigzajongták, a karmestert folyton zaklatták, hogy játssza Róza öngagsága kedvenc darabjait, melyek pályájára emlékeztették, tűzijátékokat rendeztek a maguk szakállára, mindent felforgattak és így sokan mulattak, sokan pedig megbotránkoztak rajtuk.

Ronda azok számára, akik a felesége kedvéért a közelében éltek, rejtély volt. Evés közben elárulta gyöngéit, egy kiránduláson összeesett, angol ruháit úgy viselte, mint az álruhát, s mikor szemügyre vették, úgy tetszett, hogy nem is komoly akadály, ha arról van szó, még mocczanni se mer s mindössze csak szánalmas és nevetséges. A természet kisemmizett mostohagyermekének tekintették szegényt. De az udvarló, aki már vigan flörtölt a feleségével, hirtelen — egész váratlanul — egy

száraz és gunyos Árgus-tekintetet érzett magán, amit rendszeren hátulról lövelt feléje a férj. Ha a karkötőt nézegette, amit a feleségének ajándékoztak, az az érzése támadt az embernek, hogy felszarvazták az öregot. És még ha egyet-mást el is ért az udvarló, — késői parti séták, egyedül az asszonynyal, míg a férj másokkal itta a bowlét — Ronda jóéjszakát mondó gunyos kézszeritása szinte sértette őt és határozott kételyt ébresztett benne aziránt, vajjon eléri-e valaha is a célját?

És tényleg sohasem érte el. Mert Ronda sokkal inkább értett hozzá, miként kell valakit Frölich Róza előtt nevéssé tenni és lepecskondiázni. Mikor magára maradt Rózával, kicsufolta a két hamburgi angolos beszédmodorát, vállát vonogatta a brazilai fölött, aki lapos kavicsok helyett ezüst pénzdarabokat hajigált a sima vízfelületre és leutánozta a lipcsei feudális ur kéz- és fejmozdulatait, cigarettagyujtás, vagy dugóhuzás közben. Frölich Róza öngagsága persze nevetett. Kunczogott, anélkül hogy Ronda megvetésének okáról és helyességéről meggyőződött volna. Nem is indokolta meg mással a megvetését, csak azzal, hogy a görögök nem így tettek. De Róza mindenkinek hálás volt, aki nevetésre kapta. És jótékonyan hatott rá Ronda makacs, megtámadhatatlanul méltóságos meggyőződése, hogy kettejükön kívül az egész világon senki se számít. Róza az erős zsarnok jármában maga is önértetes és rátarti lett. A brazilainak, aki egy magányos szirt mellett letérdepelt előtte a fővénybe, a kezeit tördelte, közvetlenül ezt mondta, mintha egyszerre kinyitott volna a szeme:

— Menjen, maga majom.

Pedig hízelgett neki, hogy ez a fiatalember, aki egy városbeli családnál szállt meg, minden ismerősét faképnél hagyta, hogy vele csibészkedjék s vele együtt verje el a pénzét. De majom volt, Ronda annak tartotta.

Ronda sohase firtatta, hol maradt el a felesége. Nem nyugtalankodott, hogyha nagyon kicsipte magát, hogyha csipkés és könnyű nyári ruhái nagyon is bizgatták a gavallérokat. Sőt, míg az urak künn várakoztak rá, Ronda segített a feleségének csinítani magát és kendőzte, mint azelőtt az öltözőben. Mérgező mosolylyal jegyezte meg:

— Már türelmetlenkednek. Zongorázni kellene nekik, hogy el ne unják magukat.

Vagy:

— Ha most így félig kifestetten és váratlanul ki-dugnád a fejed az ajtón, megint azt kiabálnák, mint akkor: hohohoho!

A tengeri fürdőről való elutazásuk egy eléggé kinos incidenssel kapcsolatban történt. A pályaudvaron megjelent az egész »Ronda banda«, a brazilai éppen négy-szemközt beszélgetett Rózával, mikor lihegve odasántított egy öreg ur, Vermöhlen, a tőzsér, a fiatalember rokona, és a Róza kezében levő ékszerestokot el akarta tőle ragadni.

Róza csak az imént kapta ajándékul a fiatal brazilaitól, ünnepélyes formások közepette. Ronda oda-sietett és megvédte a felesége igazát. Amíg a fiatalember pironkodva egész rokonságát megtagadta, az öreg Vermöhlen felfortyanva, heves izgalomban szemére lobbantotta a házaspárnak, hogy társaságukban unoka-öcscse már régóta a módján felül költekezik. Ezt a náfát már nem veheti meg; a gyöngé tantija, sajnos, pénzt adott rá; de ez Vermöhlen pénze és ezért az ajándék az övé.

Ronda vele szemben rendretasító nyugalommal konstataálta, hogy Vermöhlen ur pénze és Vermöhlen asszony pénze csakugyan egy és ugyanaz; hogy a Vermöhlen-család legszemélyesebb ügyeivel egyáltalán

nem hajlandó foglalkozni; és különben is harmadszor csöngettek. És szürke ujjai görcsösen a tokba csimpaszkodtak, a feleségét pedig a kocsiba tuszkolta. Mindenki a kalapját lengette, Vermöhlen kivéve, aki a botjával fenyegette Rondát.

Róza először sajnálatát fejezte ki, hogy ilyen kínos helyzetbe került és félt a folytatásától. Ronda azonban felvilágosította, hogy a félelme alaptalan. Hozzátette, hogy Vermöhlen tózsérnek vannak fiai, akiket tanított és sohase »csiphetett meg«. Vermöhlenék több városbeli familiával rokonságban vannak.

Róza megnyugodott. Mutogatta a kis brilliántokat a lányának, vele együtt nevetett és így fogadkozott:

— Ezek a fityegők, meg ezek a butonyok mind a tiéd lesznek, Mimi, ez a te hozományod.

Ronda ujjongott, hogy a Vermöhlenéket »megcsipte«. El-elgondolkozott azon, hogy itt több diákot és több családot szégyen ért, s a szégyen nem abból keletkezett, hogy bezárták őket a »dutyiba«, vagy hogy az intézetből eltávolították. A szégyent — igen ám, ugy bizony — és a romlást tehát más uton is elő lehet idézni, mint a kicsapással. Uj, eddig nem ismert utakon...

A városban, a villájukban a szokott élet járta. Emberekkel nem igen érintkeztek. Estig, mikor is színházba és vendéglőbe mentek, Róza pongyolában heverészt a különböző butorokon. Ronda azt indítványozta, hogy görögül tanítja és ezzel szórakoztatja. A nő fanyalagva utasította vissza. Egy este valami vigjátékban felismerte régi ismerősét, egy színésznőt, aki egy szakcsnő szerepében lépett fel.

— Nini, ez a Pielmann Hedvig. Hogy hogy kapott szerződést, azt igazán nem tudom megérteni.

Erre egy csomó dolgot mesélt el a volt társáról és végül ezt mondta:

— Te, ezt meghívjuk.

Pielmann kisasszony eljött és Róza finom reggelit és vacsorát adott eléje, hogy elkápráztassa. Most a kereveteken két nő heverészt, nem egy, cigarettáztak és régi, agyontárgyalt élményekre emlékeztek. Ronda rossz lelkiismerettel nézte, hogy unatkoztak. Kötelességének érezte, hogy segítsen rajtuk, de mégis tanácstalan maradt és szorongott, mintha titkos gondok nyomták volna. Ha csöngettek, felpattant a székéről és rohanvást szaladt ajtót nyitni. A nőknek feltűnt, hogy ezt sohase bizta a szóbalányra.

— Vagy rajtam akar ütni, — mondta Róza — vagy pedig megcsal. Bizony-bizony már kormos a füle az én Rondácskámnak.

Egy napon levél jött Hamburgból, két jóbarátjától. Őszszel nagyobb utat akartak tenni, hajón a spanyol partok mentén, Tuniszig. Azt indítványozták, tartsanak velük Rondának is.

— Nagyszerű! — szölt Róza. — Ez aztán teszi. A vademberek közé utazunk. Gyere te is velünk, Hedvig, kérj urlaubot. Mind a ketten feketére festjük magunkat, lepedőbe burkolózunk, én majd felteszem a diadémomat, ami még a szinpadról maradt.

Hedviget megnyerte az eszmének. Rondát nem is kérdezték meg. Csak azon csodálkoztak, hogy nem igen lelkesült érte. Csöndesen elkukoricázott addig, míg Hedvig el nem ment; akkor aztán kitalált. Nincs pénz.

— Ezt nem értem! Hogy lehet, hogy egy tanárnak nincs pénze! — kiáltott a nő.

Ronda zavartan mosolygott. Harmincezer márkát tett félre. Ez már eluszott; a berendezésre, a ruhákra, a multságokra. A folyó kiadások nem voltak arányosak Ronda nyugdíjcskájával; messzire túlhaladták. Ronda számlákat és intézcédulákat kotort elő,

amelyeket az ajtóban röptében fogott el, a szállítóktól, a vendéglősöktől, a szabónóktól. Szégyenkezve és gyülölködve beszélt, micsoda fogásokat és trükköket kellett kiókumlálnia, hogy a végrehajtót türelemre bírja; de ezt se bírja már sokáig.

Róza játszotta az ijedtet és a bánatost. Természetesen belül semmit se érzett. Most vége a dinomdánomnak és csak menjen a két alak maga a vademberekhez. Ma délre csak marhahúst esznek, bár a liba már pirul a tűzön; vacsorára pedig hurka lesz, és megint elkezd görögül tanulni, mert ez a legolcsóbb. Ronda meghatódott és azt mondta, tudja — igen ám, ugy bizony — a kötelességét s mindent megszerez, amit a felesége szemé-szája megkíván.

— Édes, — szölt Róza — vedd meg azt az arany-bronz cipőt hatvan márkáért.

Róza rögtön irt Hedvignek: »Nincs dohány«.

Ez az eset mindenesetre felizgatta kissé.

Hedvig azt tanácsolta, hogy Ronda adjon órákat.

— Csak ne lenne az uram olyan szörnyen mogorva — vélte Róza.

Hedvig pedig dagadt a büszkeségtől, hogy szolgálatot tehet:

— Majd küldök én neki pasast, az én palimat. Tőlem kivurcizhatja, ahogy akarja.

— Lorenzent, a borkereskedőt? Ugyan, hisz ez már diákja volt Rondának, annyit dumált róla, hogy na. Téged még csak szivel, de a barátod ne kerüljön a szemé elé... És ha meg is puhitom Rondát, a barátodnak lesz annyi esze, hogy nem jön ide a csapdába.

— Rosszul ismersz, drágám — szölt Hedvig. — Kabinetkérdést csinálók a dologból: vagy — vagy!

Rondával közölték, hogy Lorenzen, a borkereskedő görögül akar tanulni, mert görög borokkal kereskedik és órákat vesz. Ronda ökröndözött a dühtől, de nem tiltakozott ellene. Felindultan és ravasz mosolylyal beszélt Lorenzen diákja büneiről, engedetlenségéről, arról, hogy sokszor csufolta, de egyetlen egyszer sem sikerült »megcsipnie«.

— De — jegyezte meg közben — még megcsiphetem.

Aztán:

— Emlékszel, szerelmem, micsoda patália volt az esküvönkön, micsoda csödület loholt a kocsink után...

— Hagyd, lelkem — szölt Róza; mert ezeknek a kínos dolgoknak az említését is szégyelte Hedvig előtt.

Ronda azonban zavartalanul folytatta:

— Micsoda csorda bögett az anyakönyvi hivatal előtt, — nemde, ugy-e bár — és mikor a kocsiba szálltál, Kieselsack sárral fröccsentette be a fehér atlaszruhát is. De kétségtelenül bizonyos, hogy a fiatal garabonczások közt ott volt Lorenzen diákom is, aki a csufnevemet ordította és olyan gyalázatosan viselkedett, mint senki.

— No, majd megmosom a fejét! — szölt Hedvig.

— Sajnos, nem csiphettem meg — folytatta Ronda. — Nem tanithattam meg a regulára. De csak tanuljon görögül. Sok diákomat nem csiphettem meg. Bár csak mind tanulna görögül!

Később eljött Lorenzen, de szívesen bántak vele. Ronda behívta Rózát, amaz ürügy alatt, hogy nem találja a füzetét, vagy a czeruzáját és beszélgetni kezdett vele. Először produkálni kellett magát a diák előtt, hogy mennyit tud görögül, aztán modern dolgokra terelődött a társalgás. A diák fölényesen, a nyugodt írónia képzelt jogával lépett be. De nyomban visszahőkölt, mihelyest látta, hogy minő szabad és

mértékletes bájjal mozog Róza polgári stilü butorai között; hogy jobban öltözik, mint a saját felesége, aki a színházban mindig felháborodott Rózán; s megértette, hogy a kevés pirosító, a félvilági nők halványan sejtetett dialektusa és pár késhegynyi színésznő-szerűség sajátosan fűszerezik a családiasságot. Öröge van ennek a Rondának! Így aztán nem kell járnia se a klubba, se máshová. Lorenzen a kezdő fenhéjazó modorát letette s a Ronda-házaspár előtt édeskésen szolgálatkész lett, megjuhászodott.

Megengedték neki, hogy legközelebb hozzon egy kis borocskát is. Pástétomot is hozott és egy kis reggeli helyettesítette a görög órát. Ha valamire szükség volt kívülről, mindig Ronda ment ki. Először a dugóhúzóért, s mikor már ittak és Lorenzen pityókos lett, még gyakrabban szaladt ki Ronda.

Mikor ezek a kis murik ismétlődtek, Róza annak adott kifejezést, hogy jó lenne másokat is meghívni. Lorenzen az intimitás mellett foglalt állást; de Ronda igazat adott a feleségének. Lorenzennek el kellett hozni a barátait. Hedvig egy másik színésznővel jött. Maguk a vendégek hoztak kalácsot, felvágottat, gyümölcsöket. Ennek ellenében a háziasszony a teát szolgáltatta. Pezsgőt ittak, erre megjött az étvágyuk és erre Ronda a szokott hamiskás mosolyával beszélni kezdett:

— Azt hiszem, tudni méltóztatnak, hölgyeim és uraim, hogy az itteni gimnáziumban viselt állásomat — azt, hogy jogosan-e, vagy sem, ezuttal talán ne feszegezzük — elvesztettem.

Mindig hagyták, hadd beszélje ki magát a kedvére és ennek örült. Erre összeadtak az urak és pezsgőért küldtek. Sokszor maga Ronda ment el és maga rendelte meg. Látni lehetett, amint visszabotorkált az utcán, előtte ment az inas a kosárral és ő vigyázott az italra, a háta mögött, mint egykor a Kék Angyalban:

Mikor jókedvük szottyant, kérték Rózát, hogy énekeljen és Róza elénekelté kedvencz dalait; egyszer, mikor felöntött a garatra, énekelni kezdte Lohmann dalát is. Ronda nyomban félbeszakította és mindenkit hazaküldött. A vendégek csodálkoztak, vakmerően tiltakozni próbáltak. Mikor azonban Ronda fujni kezdett és kijött a sodrából, mind beadták a derekukat. Róza halkán bocsánattal csititgatta a férjét. Fogalma sincs, miért haragszik.

Mind fiatal emberek voltak és a legtöbbje állandóan eljárt a Kék Angyalba. Mig csak néhányan voltak együtt, hamis feszt éreztek, gyáván és szemtelenül magukat csalták, mert nem voltak képesek Rondával mint magánemberrel érintkezni; a háta mögött setengtek és diákos alázattal torpantak vissza, mikor állniok kellett a vicczüket. Aztán megsokasodtak és az egyén felelőtlen nézővé lett. Már semmi talmi megihitség se hamisította a hangulatot. Ugy látszott, hogy Ronda egyszerűen kisebb helyiségbe költözött a truppjával, ahol a nőkkel kényelmesebben lehet évdni. És itt később is volt a záróra, akkor, mikor kiki a maga jószántából hazamegy. Egy alkalommal, mikor már csak kevesen voltak itt, Lorenzen bakkaráznit hívta. Rondát izgatta a dolog, megmagyaráztatta magának a játékot és mikor tisztában volt vele, bankot adott. Nyert. Mikor veszteni kezdett, visszavonult. Lorenzen, mint az inditványozó, kötelességének tartotta, hogy teljes lélekkel menjen bele. Tárczájából egymásután szedegette ki a százmárkákat. Többen kivörösödtek és egymásután sajnálkoztak, hogy nem vettek több pénzt magukhoz. A bankárnak megint szerencséje volt.

Róza a férje fölé hajolt és ezt sugta:

— Látod? Mért mentél el, te kis buti!

Ronda ripoosztott:

— Nem bánom, megveheted, szerelmem, azt a nyolczvanmárkás kalapot. Aztán Zebbelinnek, a vendéglősnek is betömhetem még a száját. Ne félt engem!

Nyugodtan nézte, hogy teszi el egy vendége Lorenzen bankjegyeit és nem bánta, hogy nem ő nyerte meg. Lorenzen elvesztette; és Ronda kihagyó lélekzettel érezte, a boszunak diadalutján jár, amelyet földalatti reszketések ráznak. Mikor végül Lorenzen kijózanultán és bamba arczczal üres pénztárczájába bámult, odalépett hozzá és így szólt:

— Mára elég, Lorenzen, a görög órának vége.

Nemsokára hire futott a városban, hogy Rondánál orgiákat csapnak. Az urak a tőzsdén és a klubban, a törzsasztaloknál, az irodákban hallották, amint néhány fiatalember sebbel-lobbal elmondotta. Otthon a családjukban el-elejtettek róla pár szót és a nők sugdostak és többet akartak tudni. Ugyan mi fán terem az a hastáncz, amit Rondáné tánczolt. A férj nem tudja eléggé megmagyarázni, és így azt képzelték, hogy a hastáncz minden képzelmet felülmuló paráznság. És izgatta őket az a társasjáték is, amelyet Rondáéknál szoktak játszani: a zálogosdi. Több pár a padlóra feküdt, egy nagy takaró alá, mindegyik egy sorban, egy férfi egy nő mellé. Nyakukig betakaróztak és míg a takaró nem mozgott, senkinek se jutott eszébe, hogy mi történik alatta. Mikor azonban megmozdult, annak, aki ludas volt benne, zálogot kellett adnia. Ez a játék városzerte legendás hírből állott. Sötét híradások regéltek róla a fiatal leányoknak; a leányok órák hosszan kotoltak a titkon, a szemükben rémült kíváncsisággal. Aztán azt is szerették volna tudni, igaz-e, hogy Rondáéknál néha egészen meztelen felsőtesttel jelentek meg a hölgyek?

— Juj, de nagy disznóság!

De furcsa lehetett.

Lorenzen néhány tisztet hozott magával, akik a murijukra nála vásároltak bort; többek közt magával hozta Gierschke hadnagyot is. A finom polgári társaságból elsőnek Kunst, az ügyész állított be. Ő is Frölich Róza kegyéért versengett és erős vetélytársa lett Richternek, a fiatal tanárnak. Richternek végrehaláhára sikerült eljegyeznie magát egy gazdag leánnyal, akit a tanár-fajta ember nem igen kap meg; de a yölegénység nem jól állott neki. Ingerlékeny lett és élvvágyó, higgadt beamter-feje egyszerre megkötyagosodott. Lorenzen példájától elragadtatva, veszettül játszott. Ronda házában egy estén több hónapi fizetését elvesztette, ostoba fogadásokba ment bele, s annyira versengett a háziasszonyért, hogy minden tartózkodásról megfeledkezett. A tanári szobában ugyan csak szapulták, hogy érintkezik a tanárság szégyenfoltjával, Rondával.

Ronda, aszerint hogy szerencséje volt, vagy nem, nyert, vagy vesztett. Egy alkalommal Róza ezer-márkás chinchilla-bundát kapott s czifra feje csábitó kaczersággal bujt ki a szürke és puha szörméből. Máskor pedig Rondának a vendégek érkeztekor ágyba kellett bujnia és betegséget mimelnie, mert egyetlen vendéglős sem akart már hitelezni. Másnap aztán elment hozzájuk és megmagyarázta nekik, hogy a halálából meg éppen nem fognak pénzelni. A vendéglősök ezt belátták és abban bizakodva, hogy Ronda megint nyerni fog, meghosszabbították a hitelt.

Frölich színművész csak ritkán játszott, de akkor aztán nem hagyta abba, mig egy vörös garasa volt. Egy este azonban úgy kedvezett neki a szerencse, hogy a partnerének, Lorenzennek még az ingét is elnyerte. Lorenzen nagyon sápadt volt és szitkozódva

Barangolások.

Baudelaire sirja.

távozott. Úgy ült ott Róza, mint egy gyerek, lázasan a boldogságtól, ideges kezeiben bankjegyeket és aranyat szorongatva. Néhányan hirtelenül és szokatlan udvariassággal ajánlkoztak, hogy a pénzt megszámlálják. Több mint tizenkétezer márkát nyert. Róza azt mondta, hogy aludni megy. És mikor egyedül maradt Rondával, lázas szemmel, édes és lemondó hangocskáján mondta:

— Hát mégis lesz hozománya a Miminek. A fityegekön és a butonyokon ugyanis már rég tul kellett adni. De most mégis csak itt a pénz. Szegénykének legalább jobb sora lesz, mint nekem.

De már kora reggel jöttek a hitelezők, akik pénzt orrontottak; és Róza a leánya hozományát hiába védte a testével, elvették tőle.

Aztán az a hír is elterjedt, hogy Lorenzen, a borkereskedő fizetéképtelenné vált. Ronda fűnél-fánál kérdezősködött, és mikor hazajött, sápadt volt, verejtékes és meg se tudott mukkanni.

Végül csattogó állkapcsokkal hápogta:

— Csődbe jutott! Lorenzen csődbe jutott!

— Kinn vagyok a vízből — mondta Róza, aki a kerevetbe süppedve ült és a kezeivel lomhán harangozott a térdei közt.

(Folytatása következik.)

Sirvers.

Én nemrég élő ember voltam,
Mostan a sir homókjá hint be.
Az életet soká kerestem,
De nem voltam oly boldog, mint Te.
Én nem törődtem avval, mim van
És nem törődtem véle, mim lesz,
Hátam mögött sokan nevettek,
De ... már megtértem őseimhez.

Csak egyetlenegy nőt szerettem,
Ha rá gondolok, most is bánom,
Nem tudtam soha szóhoz jutni,
Csak lehellet jött ki a számon.
Ha ment, csak messzi, kocsin láttam,
Mindig másfelé vitt az útja,
S ha köszönni akartam néki,
A kalapom a szél lefujta.

Ő volt az én örök szerelmem,
Szivem szerelme, drága szép nő.
Ugy csillogott az életemben,
Mint kopott gyűrűben az ékkő.
Nem maradt tőle semmi most már,
Csak hajából pár libbenő fűrt,
Fekete volt, mikor lehullott,
De zsebemben ez is megőszült.

... Ő élet nehéz mániája,
Hogy elcsendesült ez is egyszer.
Sokan csodálkoztak miatta,
De tudták, hogy volt benne rendszer,
Én nem bántottam soha senkit,
S míg éltem, derék férfi voltam,
Egyszer egy nőt nagyon szerettem,
S a szerelmembe belehaltam.

Ambrus Balázs.

A sir, amelyben nyugszik, egyszerű. A kőlapon hever terméskőből kifaragott, életnagyságu mása, hanyatt fekvé, meztelenül, a halál keserű pózában. Alig látható lepel borul rá s ez a fejig megköti és mozdulatlaná teszi a testét, csak halványan akcentuálja a törzset és a karokat, amelyek rabul vesztegelnek alatta és a halálos pólyában néha groteszk uszonyoknak, néha emelkedő és vergődő szárnyaknak tetszenek. Nagyszerű s egyben gyermeki a szobor. A halál mindeniből törpe és torz embriót formál. Egy kőoszlopon vigyorog a rossz szelleme. Ez a kissé teátrális siremlék illik hozzá. Fönn egy allegorikus maszk, de lenn a hős, a kiáltani akaró, akinek peczek van a szájában, a mozdulni akaró, akit kényszerzubbonyba dugtak, lefektettek és elnémitottak. Nem jöttem meghatottságra ajzottan, baedekerrel és vázlatkönyvvél, csak egy rózsaszín metro-jegy van a kezemben, amely ideröpitett a parnasszusi hegyre, a költők temetőjébe. A szobor azonban meghat. Rengeteg fejé a testhez arányitva óriási. Ez a haragos fej még él. Gőgös, mint egy forradalmár-muzsikusz fejé és értelmes, zseniális, goetheien szép. Ugy tetszik, hogy a költő portréi közt a legjobb. Láttam a fényképeit. Az arcza és a fizikuma az évek során rohamosan változott. Kondor haja és szomjas-piros szája volt fiatal korában. Később pedig — Theophile Gauthier írja — az arcza papossá vált, meredek és boltozatos homlokára csak egy vékony ördögszarv kuszott s a haja megderesedett, ősz tincsektől tarkult, egy eretnek-szerzeteshez hasonlított, aki nem a bibliázástól vénhedett meg. Szemében a forró feketeség megfagyott, az atléta-termete megroggyant, a szája kissé lekonyult és elfanyarodott. A szobrász a két embert intuitív markolással egybefogta. Amit az idő és a vágy elpusztított benne, művészetté finomította és egy béna daliát rajzolt kőbe, aki a siron fekszik és mozogni akar. Gyönyörű-szellemes orra makacsul tör fölfelé. Czimpái erőszakosak. A száj pittyedt és undorodó, de azért sir. Egy fanyar csésze pereméhez ér ez a száj. A homlok pedig boltozat, királyi korona, kupola, ahonnan fény, gőg és harc ár ad felénk.

Megdöbentő ez a szobor, talán nem is mint művészi alkotás, de mint irodalmi kritika. Charmoy sok évvel ezelőtt azt a költőt mintázta meg, akit ma ismerünk, a hátrahagyott írásai, a róla szóló összes irodalmi és kritikai dokumentumok megjelenése után. Mert alakját a nyárspolgári látás meghamisította. Amíg élt, a burzsoák arra kényszerítették, hogy izléstelen viccekkel elriogassa őket magától, a szobája ablakára tejüveget vágasson, a szekrényében eleven kigyókat és skorpiókat tartson. Ezért aztán mindmáig úgy kezelték, mint bus különzőt, a romlás ripacsát, a démonizmus nyárspolgárját. Közösséget váltaltak vele nyápicz költőcskék, apró és csenevész per-

verzek, akik ebi hiten éltek, s nem tudták, hogy a mesterük ő ellenük irt és élt, hősi motívumok részettek benne, a romlása pedig csak a féltve-féltett tisztaságának a pánczéla volt. Versei előszavában ezt írta magáról: »tisztá vagyok, mint a papir«. Ez a szobor is azt mondja: »tisztá vagyok, mint a papir«. Gerinczes nagyságát csak most látjuk tisztán. Robbanóanyagok szunnyadtak benne s alázatosan és félenken járt velük, borzadott az egyéniségétől, a rosszasága és a jósága tulságától. Beteg szeretőjének éveig küldözte a kórházba utolsó sou-it. Nem a különcsége, de a hősiessége és egyedülvalósága végtelen. Az irodalomtörténetben is külön lap beszél róla. Semmi köze a dekadensekhez. Az életében a modern volta miatt szenvedett, de ma nincs rokona, utóda és iskolája s az új költők káprázva tekintenek emlékére, mint valami elvihartzott természeti jelenségre, érzik, hogy a legnagyobb emberek közé tartozott, akik valaha éltek. Nem modern költő, inkább középkori és klasszikus. Az, akiről a sírszobra beszél.

Akik körülötte nyugszanak, a Louis-k, a Henri-k, a Charles-ok, az orvosok, az ügyvédek, a bankárok s még a költők is: a többiek. Ő itt egyedül van, egy kopasz fal mentén, távol a halottak népes utczáitól, sugárutaitól és körutjaitól. Ezt az elégtételt a francziák jó szelleme, a tapintat adta meg neki. Pihenőpad nem vár itt zárandokot. Nem lehet leülni. Bátor hivei, akiket levitriolozott az élet s a sok fájdalom jogán, már olvashatják és szerethetik őt; nem ismerik a kegyelet nyárspolgári köteleességét, nem jönnek ide babérgalylyal, könnyel, nefelejtskoszorúval. Respektálják a kívánságait és tovább haladnak szótalanul. Sirjára nem is ültettek rózsát, amelyet utált, semmi virágot, pázsit se nő itt, amely helyett atlaszt, aczélt, üveget kívánt a természet e haragosa. Csak mozdulatlan és örökkévaló kő borul rá. A többi költő békésen a polgári sirok közt alszik, egy társaságban azokkal, akik valaha az olvasóik voltak és egy csomó ember áll a fejfájuknál, akik még mindig olvassák őket. Heinénél lódenes és rucksackos németek vizitálnak. Musset kövéről áhitatos kezek hajtják félre a szomorufüzek gallyait. Maupassant sirján vadrózsafa nő. Leconte de Lisle vörös mellszobrát görög babér takarja. Catulle Mendést halovány virágok és aranybetűs szalagok gyászolják. Ez a sír azonban mindig virágtalan, könytelen és fönséges. A magányos halottól félnek a francia nyárspolgárok, de ismerik a nevét és tisztelik, mint az életében. Engem egy csósz-féle paraszt igazított utba, aki a temető távoli zugában sirt ásott. Az ásójára könyökölt, elismételte a költő nevét, aki sok ezer halott és sok száz költő között nyugszik, aztán földes kezével a sír irányába bökött. Az jutott eszembe, hogy tiz és egynéhány évvel ezelőtt, mint vidékről felkerült naiv diák, először a kerepesi temetőbe mentem, Reyiczky Gyula sirját kerestem, de senkise tudta megmutatni, órákig járkáltam a fák és a keresztek közt s estefelé eltévedtem a mi kis temetőnkben.

(Páris.)

Kosztolányi Dezső.

A tudomány jegyében.

Vér és irodalom.

Azok mellett az esztétikai szempontok mellett, melyekkel az írást, ezt a sajátságos emberi jelenséget vizsgálni és tudomásul venni szokták, gyakran felmerül annak a szüksége is, hogy az írói alkotásnak organikus háttérét, az emberben lefolyt történeti utját is megbecsülni s megérteni tudjuk. Azok a kifejezések s megállapodások, melyek az ilyes tárgyalások alkalmával bizonyos standard-értékek fémjelzői gyanánt szerepelnek, lényegében fikciók, melyeket a tapasztalás és értékelés során kötnek ismeretlen és pozitíve nem érzékelhető fogalmakról. Az esztétikus ki megfigyelései során az írói alkotás létrejöttét is kutatja, szükségét érzi, hogy a szavaknak s fogalmaknak egyéni multját kutassa s így csakhamar ahhoz a meggyőződéshez jut el, hogy az írás organikus jelenség, mely napvilágra való jötte előtt okvetlenül szervi életet is élt, s mint ilyen, egyuttal a rendes biológiai, illetve fiziológiai jelenségek közé tartozik, melyekre eö ipso nemcsak elméleti megállapítások vonatkoznak, hanem az általános természettudományi törvények is. Így tekintvén a dolgot, rögtön felmerül a kérdés, hogy az írásnak a természettudományi problémák közé való besorolása hoz-e valamelyes új nézőpontot, amelylyel azután lényegének közelebbi megbecsüléséhez jutnánk, vajjon ad-e irányokat az alkotás pontosabb genézisére vonatkozólag, s lehet-e esetleg konkrétumokkal összemérni, ami végeredményben minden megállapításnak és értékelésnek lényege volna is.

Erre a kérdésre ma még alig lehet felelni. Az elme- s lélekbéli jelenségek nagy részéé ma sem nyujt befejezett szabályokat s megállapításokat, s éppen ily zavarban vagyunk az írásnak mint természeti jelenségnek az elemzésénél is. Bizonyos összekötő kapcsok az írás, a karakter s ennek testi alapjai között eddig is voltak, amelyek jó megfigyelésről tesznek ugyan tanúságot, de csak tapasztalati, empirikus tények, amelyek egy indukciónak csupán végső következtetését nyujtják, anélkül hogy az egészről egységes perspektívát adnának. Az írás s tágabb értelemben a pszichikus jelenségek egyfelől, a szervezeti munka másfelől eddig leginkább a táplálkozás és emésztés folyamatán keresztül kötött kapcsolatokat. Kétségtelen tény, hogy a táplálkozásnak a pszichikus munkára letagadhatatlan hatása van, sőt ez a hatás a lelki élet értelmi részére is kiterjed. Régen tudott dolog, hogy az epe és a karakter között valamelyes távoli kapcsolatnak kell lennie, s ha ez ezideig nem is bizonyult be csalhatatlanul, a princípium, a szellemi munkának a testi étellel, specziálisan a táplálkozással való szorosabb összefüggésének princípiuma már ebben határozottan kifejeződésre jutott.

A legujabb természettudományi kutatások most néhány új problémát s megoldást adnak, amelyek megerősítik a régi tételt. Ma már kémcsőben és kémiai jelekkel ki lehet mutatni a vérnek olyas megváltozásait, melyek egy érzelmileg s tágabb értelemben véve pszichikailag megváltozott emberben lépnek fel még akkor is, ha a testnek, illetve pszichének az átalakulása oly hirtelen jött létre, hogy azelőtt a vérben kimutathatóak nem voltak és normális viszonyok uralkodtak. Az érzésvilág egyik súlyos megváltozása többek között a nő állapota is, attól kezdve, mikor anyává lett. Ezzel állanak összefüggésben az izlés, a fájdalom megváltozásai, a karakter bizonyos finomabb átalakulása. Ma ez már kémiailag konstatálható s egyuttal első természettudományos bebizonyítása annak, hogy a lelki élet finomabb elváltozásai kétségtelen testi elváltozásokkal is járnak. A testi elváltozást a vér kémiai megváltozásában látjuk s éppen ennél fogva közelfekvő a gondolat,

hogy normális viszonyok között is a lelki elváltozásnak mindig testi elváltozás felel meg, s hogy a lelki munka lényegében fiziológiai munka, mely ha elsősorban az agy fizikai és kémiai változásaival áll is összefüggésben, egyúttal a vérben is visszatükröződik. Ugy látszik, a régi romantikus ábránd, mely a költőt külön és magasabb klassziból való lénynek hitte, beigazolódni készül: egyelőre természetesen csak annyi várható, hogy az írással állandóan foglalkozó emberek, azok, akiknél az írás természeti kényszer folytán jelentkezik, a többiekétől eltérő kémiai viszonyokat mutatnak, illetve az agy s a vér finomabb összetételében eltérnek. Ujabb vizsgálatok az elmebajok olyan formáinál, ahol arról semmit sem tudtak, a vérben lényeges eltéréseket fedeztek fel, ahol a psziche rendellenességeivel kapcsolatban addig nem lehetett egyéb organikus elváltozást kimutatni. S a másik oldalról tekintve a dolgot: bizonyos írók bizonyos írásai eddig is mutattak összefüggést a testi élet elváltozásaival kapcsolatban. Akárhány olyan író van, akinek az írásain kétségtelenül meg lehet állapítani egy-egy méreggel való visszaélést; Balzacról, Kemény Zsigmondról nem is szólva. Nemrégiben halt el egy író, akinek egy novellája kétségtelenül elárulta a paralizis progressziva finomabb kezdeteit, másokon az ópium hatása látszik, nem is említve az alkoholt.

Mindezek egyelőre távoli és még nem tisztázott összefüggésben álló dolgok; egyelőre kétségtelen tény, hogy nemcsak a lelki élet függ össze a testi élettel, hanem a lelki élet megváltozásait az organizmus kimutatható elváltozása kíséri. A kérdés rendkívül tág s részletkérdésekben igen gazdag: ezzel függenek össze az írói alkotás titkai is, lényege, finomabb mechanizmusa s esetleges fiziológikus törvényei is. Az új eredményeknek azonban a pszichofiziológiai mellett filozófiai és gazdaságtani jelentősége is lesz: egyrészt halálos csapást mér a Freudizmus név alatt grasszáló »tudományra« is s végső elemzésében a történelmi materializmus biológiai megerősítését is jelenti. Mindenekelőtt pedig a biológiai esztétikának kétségtelen gazdagodását.

As. Bs.

Saison.

Lesülni!

— *jul. 25.*

A tenger közepén egy trambolin áll ki a vízből és a trambolinon sárga napfényben két fekete nokedli fekszik. Ámbár a sárga-fekete osztrák szín, a két nokedli mégis magyarok, tengeri magyarok, ami egészen mást jelent, ahogy a nyul és tengeri nyul, malacz és tengeri malacz is abszolút különböző állatok. A két tengeri magyarok Áfonya doktor és Berkenye doktor, pesti ügyvédek. Ezt beszélük:

— Lesülni.

— Az. Lesülni. Le kell sülni.

— Muszáj. Ha kérdik, hogy nem sül-e le a pofájáról a bőr, hát igenis nem sül le, az enyémről nem sül le télen, mert nyáron sül le. Efelől én akármit elkövetetek és egy huszonhét koronás ügyben hétszáz koronás számlát üthetek össze: nem sül le. Nincs, ami elsüljön. Tudja, mit csináltam, amikor ideértem e tengeri fürdőre?

— Tudom.

— Honnan tudja?

— Onnan, hogy én is ugyanazt csináltam. Figyelen csak. Eldugtam a kalapomat, a kofferem fenekére rádobáltam az összes fehérneműt, becsuktam a koffert, s a kulcsot behajítottam a tengerbe.

— Én is ezt csináltam. Pont ezt.

— Tehát kalapviselés nincs. Süssön a nap az arcba. Süssön. Ahogy tud. Süsse ki magát. Süsse kő. Itt az arczom, nem disznóláb, annyit süthet bele, amennyit, mint a legfőbb sütő, a sütőipartestület elnöke, süthet. Ettől kap patinát az arczbőr, s kell hogy patinát kapjon, kell hogy úgy menjek vissza Pestre, mintha én volnék Széchenyi István ércszobra, hogy mikor a Deák-szobor alatt elmegyek, a jó Ferencz leszóljon: ejnye, Pista, mért jöttél le a talapatodról, persze, persze, sétálsz egy kicsit, de nekem ludtalpazatom van, engem fáraszt a járás, hát csak üldögelek.

— Mingyárt egy viccet is mondjon a Deák-szobor?

— De bizony. Ha az én patinámat meglátja, akkor mondjon egy viccet is. Mer' ez olyan patina. Igaz, megszerezni nem könnyű. Az első napokon nyolcz óra hosszat kell henteregni a napsütésen. Az első nyolcz órától piros leszek, mint a hajnal, a másodiktól veres, mint a rák, a harmadiktól biboros, mint Csernoch...

— Az véletlenül nem biboros.

— Feküdjön ki a napra, majd lesz. A harmadik napon biboros lesz, mint Rampolla. Az csak biboros?

— De mennyire, már meg is unta.

— Az is feküdjön ki a napra.

— Attól pápa lesz?

— Nem, hanem elveszti a biborságát. Mert a negyedik napon kezdődnek a barna színek. Először a félbarna, minden nélkül, aztán a barnás barna, majd a Buza barna, a barna barna és a barnabás barna. Ez öt-hat napot vesz igénybe.

— Én az első héten végigcsináltam.

— Jó. Akkor tudja, hogy jön az Ucháczius-állapot, a rézbarna korszak. A két czomb pontosan olyan, mint amilyenek az osztrák-magyar hadsereg ágyui voltak, míg Vilmos császár azt nem mondta, hogy ő nem a barna ágyut szereti, hanem a szökét, s akkor az egész ágyuparkot kicserélték.

— Hát most miből csinálják az ágyut?

— Nem tudom. Azt hiszem, vajból, mert az szőke, vagy dunavízből, mert az szőkébb, esetleg árvalányhajból, mert az a legszőkébb. Azonban a tárgyra. Ucháczius után jön a szoborszerűség, amit már említettem, az ember a fekete alapra még egy kis zöld penészt is süttet a nappal és kész.

— Hajahaj.

— Mért sóhajt?

— Mert maga olyan egyszerűen elmondta ezt, mintha szenvedni nem is kellene. Amit én összeszenvedek a patináig!

— Hát bizony. De én az első napon eczetben fürdöm. Az jó, mert puhítja a bőrt.

— Igen. Utána bőrvazelin jön és czirók-olaj.

— Az.

— És ozmarin-olaj.
 — Az is.
 — És himbér-olaj.
 — Kell.
 — És boróka-olaj.
 — Szükséges.
 — És tábla-olaj és kuria-olaj, szóval az olajok, fel-fel a legfelsőbb fórum-olajig.

— És nemcsak a testet kell kenni.
 — Nem ám, hanem az uszómestert is, hogy elnézze, hogy az ember itt a legiszonyatosabb bőrszínekkel feküdjön és ne telefonáljon a mentőkért, hogy vigyék már el ezt az örültet a legközelebbi szanatóriumba.

— És mondja: mikor fürdik maga?

— Soha. A víz nem szinezi a bőrt, a vízben megvan az a helytelen törekvés, hogy a bőrt bőrszínüvé tegye. Én ide, a trambolinra, csónakon szállítatom magamat és ez elég magas ahhoz, hogy ide föl ne csapjon a víz. Ha fölcsappan, akkor vége volna az egésznek.

— Tudom. Mert a patinának csak egy részét adja a nap. A többit az ugynevezett ansziennitas adja. Minél régiebb az ember, annál patinásabb.

— De mondja, édes kollégám, mért is jövünk mi tengeri fürdőre?

— Mért? Mért? Először, mert muszáj, másodszer, mert itt tartózkodhatik az ember a legmakacsabbul a fürdéstől, harmadszer, mert fürdeni azért mégis nagy-szerű.

— Hogy tudja?

— Ugy, hogy szeptember végén, amikor mindenki kicsodálkozta magát a patinámon, akkor otthon be-megyek a fürdőszobámba és megujhodom.

— Hát persze. Azt is kell.

— Igen, mert az árja-indogermán népcsaládhoz tartozom, s e minőségemben kötelességem az év néhány hónapját fehéren tölteni. Jó, töltöm. Hadd legyen ennek a családnak legalább ennyi haszna belőlünk. Egyébként ugyanis szegényt hozunk erre a familiára.

— Mint emberek, kolléga?

— Nem, kolléga. Nem mint emberek. Mint ügy-
védek.

Gábor Andor.

INNEN-ONNAN.

♣ A Lloyd-épület. A tótok már nekiestek a Lloyd-épületnek s széjjelszedik a téglákat, melyek mögött Magyarország utolsó öt évtizedének történetét szövegették. A fejlődés, meg a házspekuláció nem ismer kegyeletet, de azért igazságtalanság lenne kiméletlenséggel és kegyeletnélküliséggel vádolni a fejlődést, meg a spekulációt. Mert volt idő, mikor valamennyien ilyen kiméletlenek voltunk a Lloyd-épülettel szemben. Volt idő, mikor valamennyien köveket dobáltunk erre az épületre és sorjában tördeltük össze a régi szabadelvű klub zárt verandájának ablaküvegeit. Azóta lehült a vérünk és megokosodtunk. A magyar história műhelyét látjuk ott, ahol valamikor, husz éves korunkban minden rossznak a csiráját sejdítettük. De mire mi megokosodtunk, bölcsőbb lett a spekuláció is, mely cinikusan nézi, hogy

elérzékenyülünk a rombolás láttára. De hát csakugyan a história műhelyét sirtatjuk, vagy csupán fiatalságunknak egy gyönyörű emléktárgyát? Mert a história ezután is megcsinálódik valahogyan. De az ifjuság, az ifjuság...

* * *

24 Kőcsiszolás és önismeret. Ama megrögzött tolsztojánus papra pedig, aki a feleségét és gyerekeit az apósághoz küldve, elindult megkeresni önmagát, ne vessen senki követ, mert ő e követ megcsiszolja, kezdődvén vagy végződvén az önismeret utja a kőcsiszolásnál és a csiszolt kőben a dobálódzó nemcsak azt fogja meglátni, amit már a görög bölcs is keresett: tudniillik önmagát, hanem azt is, hogy a tolsztojánusoknak és egyéb spenótevőknek mindezek dacára sincs igazuk. Szóval a követ hagyjuk békében, ne hajigálódzzunk vele és ne csiszoljuk, mert abból mindenképpen baj lesz. A földobott kő a fejünkre esik, a csiszolt kő pedig még ennél is rosszabb: frázisokat tükröztet. És érdekes, hogy éppen a gyakorlati filozófiát prédikáló próféták érik be legkönnyebben a frázisokkal s az illanó, ködképes elméletekkel. A szóban forgó prédikátor is akkor, amikor a szelleme helyett a kezét kívánja foglalkoztatni, olyan megfoghatatlan igékkel lakatja jól azokat a gyerekeket, akiknek kenyéret kellene szegnie, hogy attól fálnak mennének az összes kőcsiszolók, még ha arra a falra maga Tolsztoj írta is föl, hogy: vigyázat, betörök a fejed. Ámbár lehet, hogy mindezek dacára egyben mégis igaza van a derék tolsztojánusnak. Abban tudniillik, hogy ha mint pap el is veszett, mint kőcsiszoló csakugyan megtalálta önmagát. A mi még akkor is megnyugtató, ha az ember Tolsztojra keni a maga gyengeségét.

* * *

24 Az éhes milliomos. Az éhes milliomos asszony sulyosan belebetegedett az éhezésbe. Tizenkét milliója penészedik aranyban és papirban elzárva a szekrénye mélyén és ő maga sajnálta magától a megevett falatot. Éhezett és romlott hust evett, hogy gyűjthesse, kuporgathassa a krajczárokat, amik aranyra sokasodnak és a végső perczig következetes marad: az orvostól is sajnálja a pénzt. Inkább meghal, de a pénzéhez nem nyúl. Pár év előtt egy ember megmentette az életét, annak öt koronát adott s ez az öt korona örökre hiányzik neki a tizenkét millióból. Micsoda tekervényes utakon lehet eljutni ennek a szegény gazdag asszonynak a lelkébe ahhoz a rejtélyhez, amelyet sulyosabb lakatok őriznek, mint a tizenkét millióját? Az emberek a pólusokra indulnak csodákat és ismeretlen titkokat keresni, mikor itt vannak köztünk, bennünk a legcsudálatosabb, legizgatóbb titkok, amik örök kérdőjeleket állítanak a pozitív tudományok minden eredménye után. Nevetni kell-e az éhező milliomot, vagy elszomorodni furcsa tragédiája fölött? Minden felelet új kérdések elé vezet.

* * *

24 A négymillió nyakék. Ez a hét a milliók hete, minden második ujsághír milliók körül forog. Milliók körül, amik lehetnének, de nincsenek, s amik voltak, de elvesztek, mint az a négymillió nyakék, amit Párisban adtak föl és Londonban reklamálnak hiába. A nyakék eltünése nem is annyira érdekes, mint inkább maga az a tény, hogy négy milliót érő nyakékek vannak. Az ilyesmi igazán csak arra való, hogy elsikkaszák. Mert egy milliórdos szeretője, ha üveggyöngyöt akaszt is a nyakába, arról is azt hiszi mindenki, hogy négy milliót ér, ha pedig egy szegény hivatalnok felesége jut véletlenül hozzá, a fene sem gondolja, hogy valódi. Maupas-

sant novellái jutnak az ember eszébe, a két collier históriája, amelyek mindennél világosabban mutatnak rá arra az igazságra, hogy a négymillió ékszerek akkor is bajszerzők, ha igaziak, s akkor is, ha hamisak. És ami a legérdekesebb, a híres nyaklánczpörtől kezdve egész a mostani esetig, a valóságban mindig együtt bukkant az igazi és a hamisítvány, a gyémánt és az üveg. Az élet nem szereti profilba beállítani a történeteit, megmutatja a dolgoknak mindkét oldalát.

— **Trencséntepliczről** írják nekünk: Ugy élünk itt a Klepács tövében, mint a hal a vízben. Esik reggel, esik délben, esik este, csupa víz! Olykor kisüt a nap, de csakhamar elbuvik újra, mint mindenütt ezekben az inséges, csapásos időkben, mert azt mondja: minek süssön boldogtalanokra és kicsoda boldog ebben a háborus esztendőben? A Tátra üres, Balatonfüredre kötéllel se lehet vendéget fogni, Siófokon, noha ide s tova tul vagyunk a júliuson, még mindig nem csattant el a históriai pofon, mely a szezőnt beharangozza; de mi itt a kies Tepliczen tele vagyunk; és a Teplicz-palace (miért ne nevezzük palotának, ami palota?) előtti gesztenyefacsoport alatt, meg a híres park utain sűrű tömegekben mozdul az esernyők rengetege. Ha az öreg Macbeth meglátná, messziről felkiáltana: Jön a birnámi erdő! Csakugyan jön és valaki csatavesztes lesz. Mit gondolnak, kicsoda? A beteg, aki ide nem jöhet az áldott tepliczi kénforrásokhoz bemártani senyvedő tagjait, az egészséges, aki ide nem jöhet üdülni ebbe az ózondus levegőbe ezek közé a hullámos hegyek közé, melyek flórája oly gazdag és üde, mintha az egész csak most került volna ki a teremő ujjai alól. Ámbátor, úgy vélem, a fürdőket nem is az Uristen csinálja egyedül, hanem mindig okos, praktikus, hogy ne mondjam, furfangos emberek közreműködésével, akik értik a módját. Magyarországon kevés ilyen ember akad (aki van, inkább politikát csinál, vagy bankot alapít), azért nincsenek is világfürdőink nekünk; de Trencséntepliczből okvetlenül az lesz, még pedig, ha a mostani tempóban halad, nem nagy időn belül. Mert nekünk van ilyen rátermett emberünk az új vezérigazgató, dr. Arányi Zsigmond kir. tanácsos ur személyében, aki mindenképpen a helyzet magaslatán áll. Az ő üzleti politikája ugyanaz, amelynek a nagy cseh fürdők fellendülésüket köszönhetik: a decentralizáció és a szabad verseny. Nagyobb területek olcsó parcellázása van tervbe véve, hogy évről-évre több vendéget fogadhatson be az Illésháziak birodalma, a Sina báró öröke. A csónakázótavat is nagyobbítani fogják és a szépítési akció az új regime alatt más irányokban is meg fog indulni, bár Trencsénteplicz nagy természeti szépségeit tekintve, ez meglehetősen fölösleges. Valami európai szabad fuvallat csap meg a sétányok tömegein áthaladvá; mint vegyülnek itt a különböző nyelvek és nemzetiségek! milyen békés és érdekes amalgamáció folyik itt magyar, német, lengyel, oláh, tót és orosz között! A kaftános lengyel zsidókat direkt Karlsbadból hozattuk, hogy abban se legyen hiány.

»Három nap a Magas-Tátrában« 65 korona. Az Idegenforgalmi Vállalat elsőrangú szállással és ellátással, valamint kirándulási szelvényekkel kombinált új jegyfüzeteket bocsátott ki, amelyek segítségével a Magas-Tátra minden érdekesebb pontja három nap alatt megtekinthető. A szelvényfüzet 18 utalványa ellenében, a *csorbatói kincstári gyógytelep szállóiban* megszállva, vasuton, villamoson, siklón és kocsin meglátogathatjuk *Ó- és Új-Tátrafüvedet*, a *Tarajkát* (a Tarpataki Vizeséseket), *Tátralomnicot* és a *Dobsinai Jégbarlangot*. Szelvényfüzetek és részletes prospektusok a Központi Menetjegyirodában (Budapest, Vigadó-tér 1.), összes fiókjában és a nagyobb külföldi utazási irodákban kaphatók.

SZINHÁZ.

Lepényevés.

A sajtó egyhangu megdöbbenéssel vesz tudomást arról, hogy vidéki színigazgatóknak rosszul megy a soruk vidéken, a közönség makacsul távol tartja magát az előadásoktól, sem színművet, sem operettet meg nem néz, tehát egy-egy igazgató kénytelen vagy lepényevést, vagy gondolatolvasást tűzni a műsorára, s akkor valóban megtelik a színháza és egy kis pénz gyűl össze a kasszájában. Rettenetes, mondják, ime a vidéki közönség nivója: lepényevés neki és gondolatolvasás! Ime a kulturát, amit a színház visz neki, nem fogadja el, hanem azokat a szórakozásokat követeli, amiket megszokott azelőtt, mikor még nem volt gőzvasut, villamos lámpa és egyéb kultúra a magyar glóbuson. Szörnyűség, mondják, hogy hol tart a vidék publikuma.

Nincs igazuk a kétségbeesőknek.

A vidék publikumával nincs is olyan nagy baj, mint ők gondolják. Ha közönség és színház nem találkoznak, akkor nemcsak a közönséget kell megvizsgálni, hanem a színházat is. S e vizsgálat eredménye azonnal tisztázni fogja a helyzetet. Szó sincs arról, hogy a vidéki közönség nivója nem érne fel a vidéki színházéig, s a kisvárosi közönsége azért nem megy el Fröccs igazgató ur előadására, mert még nem méltányolja ezeket az előadásokat. Megfordítva igaz. A közönség már méltányolja az igazgató urat; azzal méltányolja, hogy nem megy el az előadásaira. A publikum ugyanis, a vidéki-különösen, fejlődött ez utóbbi husz esztendő alatt. Olvasott, »pallérozódot«, tájékozódott, művelődött, több fokkal jobb lett, mint apái voltak. A vidék színészete azonban nemcsak hogy ott tart, ahol husz évvel ezelőtt tartott, hanem még vissza is fejlődött. Nem szabad elfeledni, hogy ezelőtt husz évvel több talentumos színész és színésznő szaladgált ország-szerte, mint most, mert akkor még Budapestnek nem volt annyi színháza, ahány ma van, s nem szippantott fel minygyárt minden valamirevaló színpadi jelenséget, ahogy ma teszi. S ha a vidéki színész-anyag még megfelelő volna is, az igazgató-anyag bizonyára nem az. S mert a színészet végül mégsem a színészekről, hanem a direktoroktól függ: a vidéki színpad olyan gyatra, hogy messze elmarad a közönség nivója mögött. Hiszen tudjuk, hogy ha a vidéki színház olyan jó volna, mint amilyen rossz, még akkor sem terjesztene kulturát. De mostani állapotában nemcsak kulturát nem terjeszt, hanem rossz is. Ezért aztán a közönség — igen okosan — otthon marad, ahelyett hogy nemzeti művelődés czimzó alatt megnyuzott drámákkal és elnyűtt operettekkel engedné untatni magát. A vidék távolmaradó közönsége ezt mondja a színházának:

— Nem, barátom. *Ezt* te rosszul csinálod, ezt nem nézem meg a te boltodban.

Mikor azonban a színigazgató lepényevést hirdet, akkor nem a közönség nivójára szállt le, hanem a maga nivóját szálította le oda, ahol valóban van. Darabot eljátszani ő a társulatával nem tud. Nincs is rá nézője. Lepényevést rendezni ellenben nagyszerűen tud, tódul is a közönség, hogy ezt a

helyénlevő és a siker reményével kecsegtető produkciót megtekintse. A közönség, mikor megy a lepényevéshez, ezt mondja:

— Ez az, barátom. Kiki a maga mesterségét folytassa.

És a gondolatolvasás! Hogy Mr. Alexander Trencsén-tepliczen fellépett mint gondolatolvasó, s a színház, amely különben üresen szokott maradni, megtelt. Mert, mondják gunyosan, sokan voltak kíváncsiak arra, hogy hogyan mondja el Mr. Alexander a jelenlevők zsebében levő levelek tartalmát. Ez egy gunyos mondat. A gunytól azonban elvonatkozom és így felelek a mondátnak:

— Meghiszem azt. Magam is kíváncsi vagyok rá, hogy Mr. Alexander hogyan olvassa el a zsebemben levő levelet. Mert ez kunszt. Vagyis művészet. Nem kunszt azonban az, hogy a sugó előtt egy nyitott könyv fekszik s a sugó abból a nyitott könyvből hangosan felolvass valamit, mire őt, hat, vagy hét másik ember még hangosabban utána mondja azt a valamit, de már nem olyan helyes interpunkcióval és hangsúlyozással, mint a sugó tette. Ez a különbség vidéki színészet és vidéki gondolatolvasás között. És kultura ide, kultura oda, ha a két produkció között választhatok, mindig Mr. Alexander gondolat-olvasását választom és nem a Luxemburgi örgőfot, a czimszerepben magával Spriczer igazgató ural, aki, mert igazgató, még nagyobb jogot formál arra, hogy fogalma se legyen a szerepéről, amit el kellene mondania.

Igenis, Mr. Alexandert, a gondolatolvasót választom, mert ő egy vidéki ember zsebéből is ki tud olvasni egy gondolatot, bár a levél borítékban van, míg az Éva című levélből, vagy a Czigányprimásból még akkor sem tudna egy gondolatot kiolvasni, ha nyitva feküdnék előtte a sugópéldány. S még ha arról volna szó, hogy dr. Alexander melyik szerepet játszsza el, a gondolatolvasását, vagy a haczaczaréét, akkor is a gondolatolvasást választanám.

És választja a vidék publikuma is mindég. Minden vidéki orfeumnak van közönsége. S aki az orfeum szónál elhuzza az orrát, rosszul teszi. A harmadrangu orfeum is nagyon mulatságos megnézni való, mert e minőségében, mint harmadrangu orfeum, nagyon derekat produkál, a kötél-tánczosa jól tánczol a kötélen, a tűz-evője jó étvágygyal és illedelmesen eszi a tüzet. Mindegyik tudja, hogy mi a kötelessége és ezt a kötelességét jól el is végzi. Míg a vidéki színháznál senkisé tudja, mi a kötelessége, de ennek fejében nem is végzi el sehogya e nem ismert kötelességét.

A vidéki közönség tul van a vidéki színházon, s azzal, hogy állami szubvencziókkal oktrojálják e mai színészetet a vidékre, a vidék közönségét gyámság alá igyekeznek szoritani. De nem hagyja magát. Az állam befizethet annyi pénzt e tökéletlenségbe, amennyit akar, a közönség nem kér e szubvencionált semmiből, s tudja, hogy mit kell tennie. Egyszerű. Nem megy el arra az előadásra, amit a szubvenczió támogat. A szabad művészeteket, aminők a lepényevés, vagy a zsákfutás, szivesen támogatja, mert azok jók. Nem

a kultura zsákjában jönnek, hogy kiderüljön róluk görhes macska-voltuk. Ahol nincs gyáripar, ott az állam a háziipart támogatja. Az állam jobban tenné, ha a lepényevést szervezné és szubvencionálná. Világhirűvé lehetne a magyar lepényevés. Kiderülne, hogy mi is lepények vagyunk a gáton.

G.

Rothauser Miksa. Kedves társunk haláláról ebben a rovatban kell megemlékeznünk. *Rothauser* Miksa a színház halottja. Az előadás villamfényében, a nézőtérén, a színházi vörös foteleken volt igazán otthon, ahol kötelességtudóan és hiven képviselte német lapját, a Pester Lloydot. Bizonyára nagyon szerette a 'mesterségét. Mi mindig tudtuk, hogy az összes nézők közül ő van leginkább felfegyverezve tudással s mégis ő ül ott legszivesebben. Hányszor várta meg az utolsó felvonást is, pedig már váltig ismerte a darabot és semmi újat se jelentett neki. Hittel teljes kritikus volt. Hü szemei a szemüvege vastag lencséje alól vigyáztak a színészre, a darabra, a szerzőre, hogy senkivel se történjék igazságtalanság. Jóságosan és gondosan, szívvvel és lelkiismerettel, frissességgel és tudással kritizált, talán mert tudta, hogy a szava perdöntő jelentőségű, talán mert őlt benne a 'született bírónak a naivitása, az igazság-teremtő ösztön. Körülbelül fél éve aztán elvesztettük a nyomát. Utoljára a premiérje estéjén láttuk őt, amint már betegesen és halványan megköszönte a tapsokat, az utolsó tapsokat, amelyekkel darabját fogadták. Sokfóku ember volt *Rothauser* Miksa, aki magyarul irt, németül kritizált és magyarul igazán tudott, a német stílusa pedig nemes fényben csillogott, magasan felül azon a nivón, amely a Lajthán innen divatos. Halála hírére, jóllehet már hosszú, makacs betegsége alatt bucsuzkodtunk tőle, megrendülten fogadta mindenki. Ha ki nyitják a színházakat, a székét üresen hagyjuk még, keresni fogjuk rokonszenves fejét a nézőtérén, a szavaira gondolunk majd, az okos és csigátó megjegyzéseire s az első főpróbák nélküle üresek és szomorúak lesznek.

IRODALOM.

Irodalom és szociológia.

A héten egy fiatal német fordító járt néhány budapesti írónál üzleti ügyben. A fordítások jogát szerezte meg s közben nemcsak rendkívül érdekes megjegyzéseket tett arról a viszonylatról, amely írók, kiadók és közönség között nálunk és ezzel szemben Németországban áll fenn, de egyszersmind aktuálisá tette ismét azt a régi, legtöbbször fonakul beállított kérdést, amelyről írók és művészek rosszul alkalmazott pirulással szoktak csak beszélni. Ez a kérdés pedig az irodalmi terméknek mint fogyasztási cikknek, mint gazdasági értéknek jogos kihasználása körül forog. Erről akarunk néhány szót elmondani.

A modern üzletnek egyik legerősebben ható tényezője a reklám. A reklám az összekötőkapocs a termelő vagy kínáló és a fogyasztó között. De csak akkor, ha ez a reklám minden riktó volta mellett is megbízható, őszinte. Író és közönség között ketten is állnak, akik ezt az aranyhidat építhetik: a kritikus és a kiadó. Az első inkább ideális értéket jelent az íróra nézve, míg a második reális értéket — önmagának. Nálunk legalább a legtöbb esetben így áll a dolog. Pedig, hogy

CZIPŐK

Elsőrangú angol varrott férfi és női. Egységárak: K 16.50, 20.50.

Zsuffa utóda **FÜREDI ÁDÁM** Budapest IV., Egyetem-utca 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben)

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Telefon 94-07.

a kettőnek egymás mellett és nem egymás ellen való érvényesítése az irodalomnak és a kereskedelemnek is egyaránt használnál, arról a külföldi nagy könyvkiadóvállalatok tanuskodnak, amelyek kitűnő irodalom portálásával csinálták a legkitűnőbb üzleteket. Nálunk persze, ahol az üzleti alapok között legritkább a szolid alap, a reklám igazi jelentősége szinte teljesen elveszett. A reklám nálunk — és ez alól az irodalmi reklám sem kivétel — a megszédítésnek, a beugratásnak eszközévé egyszerűsödött s éppen az értéket jelentő fogyasztók előtt vált a leginkább gyanussá. Nem akarjuk azt állítani, hogy ez a jelenség csak nálunk észlelhető, de igenis nálunk mutatja a legszomorúbb depravációt, annyira, hogy miután igazi jelentőségét elveszítette, egyrészt megfosztja az irodalom jobbik részét az anyagi érvényesülés legfontosabb eszközétől, másrészt behatással van magának az irodalomnak belső fejlődésére. Ez a fejlődés azonban éppenséggel nem jelent előrehaladást, differenciálódást, tökéletesedést. Ellenkezőleg: különben értékes tehetségek elsekélyesedésének oka legtöbbször ebben keresendő. A kritika lelkiismeretlen reklámja mellett a kiadóé viszi el a pálmát.

Ez az oka azután annak, hogy a magyar író szegyenkezve emlegeti az irodalmat mint üzletet, pedig egészséges körülmények között az irodalom üzleti oldala abszolúte semmi okot nem ad a pirulásra a legkényesebb izlésű litterary gentleman-nek sem. De természetesen, hogy ahol az üzleti alap olyan fontos eredője, mint a reklám, diszkreditálva van, ott maga az üzlet és az irodalom is könnyen belegázol a sárba. Az íróra nézve pedig ez annál súlyosabb következményekkel jár, mert neki nem is minden esetben van új sárczipő a lábán. Persze nem egyedül a meghamisított és hitelevességet reklám az oka mindezen dolgok körül bőven konstatálható bajoknak, de ha nem is gyökere, mindenesetre a legjobban szemlélhető megnyilatkozása annak a kóros elváltozásnak, amely nálunk gazdasági és szellemi téren egyre aggasztóbb képet ölt. S ha a vele összefüggő kérdések közül csak az írók anyagi helyzetének a szó szoros értelmében vett problematikus állapotát tekintjük is, megérdemelné, hogy egyszer már komolyan foglalkozzanak vele, elsősorban talán nem is a kiadók, de maguk az írók. Ez esetben a komoly téma, ha unalmas is, legalább papíron kiszámítható és törvényes ércpénzben bakkon elveszithető összeget jelentene. Ami ha nem is több a semminél, mégis csak valami. C.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Ágyugyár rt. július 19-én tartotta meg Budapestben alakuló közgyűlését, amelyen Hoffmann Hugó belső titkos tanácsos, nyug. cs. és kir. tábornagyot az igazgatóság elnökévé, Blum Gyulát, a Skodawerke A.-G. elnökét, Feichenfeld Miksát, a Skodawerke A.-G. alelnökét, dr. Horánszky Dezső ügyvédet, lovag Skoda Károlyt, a Skodawerke A.-G. vezérigazgatóját, Simonek Józsefet, a Skodawerke A.-G. igazgatóját, Szodfriedt Józsefet, Győr megye és Győr város főispánját, Vajkay Károly miniszteri tanácsost, az állami vasgyárak igazgatóját és Wolfner Tivadar gyárost az igazgatóság tagjaivá, Kosztka Pál nyug. cs. és kir. vezérőrnagyot, Kosak Józsefet, Kneifel Gyulát, László Elemér nyug. cs. és kir. sorhajókapitányt és Thann Ferencz állami vasgyári felügyelőt pedig a felügyelő-bizottság tagjaivá választották. Az alakuló közgyűlést követő igazgatósági ülésen Skoda Károly lovagot az igazgatóság alelnökévé választották és Lauer Richárdot, a Skodawerke A.-G. főmérnökét központi igazgatóvá nevezték ki. Addig, míg a győri gyártelepen a vállalat irodai helyiségei elkészülnek, a vállalat ügyeire vonatkozó levelezések az állami vasgyárak központi igazgatóságához (Budapest, X. Kőbányai-ut 21.), az építkezésekre vonatkozó levelezések pedig — tekintettel arra, hogy a szerződés értelmében a Skodaművek vállaltak kötelezettséget a gyár felállítására és meghatározott időben való üzembehelyezésére — a Skodawerke A.-G. bécsi irodájához (Bécs, I. Kantgasse 3.) intézendők.

Felölős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Budapest, 1913. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betűivel.

CZUKOR- ÉS VESEBETEGSÉGEK

teljes és gyors gyógyítása ismeretlen gyógyfüvekkel, idült eseteknél is. Kérje a feltalálótól, **dr. Damman**-tól, Brüsszel, rue du Trône, vagy Krebs-gyógyszertár, Wien, Hohermarkt 8., a 26. számú ismertető füzetet gyógybizonyítványokkal. (Jelezzze a betegség nemét.)

Budapest elragadóan szép környékére, a történelmi emlékekben bővelkedő *Visegrádra és környékére*, továbbá a *természeti szépségekben gazdag Al-Dunára, a világhírű Kazánszoros-Vaskapu (Ada-Kaleh sziget) tájékára, Európának e legnagyobb, legfényesebb víziútjára* (s ezzel kapcsolatban Herkulesfürdőre) kellemes kirándulások tehetők a *Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság személygőzösein*. A budapest—visegrád—dömösi vonalon naponként több gőzös közlekedik (június 16-tól szeptember 15-ig naponta négy járat). *E gőzösök a pesti oldalon az Eötvös-téri s a budai oldalon a Pálffy-téri kikötőből indulnak*. Menettérti jegy ára Budapestről Visegrádra, Nagymarosra, Gizellatelepfürdőre, vagy Dömösre és vissza az I. osztályban 2 korona. A főváros közelében nyaralók előnyére mérsékelt áru jegyfüzetek adatnak ki. A zimony—orsovai vonalon (Kazánszoros—Vaskapu) a gőzösök hetenként háromszor és pedig *lefelé minden vasárnap, kedd és pénteken, felfelé minden hétfő, csütörtök és szombaton közlekednek*. Az utazás Zimonyig, Báziasig, vagy Orsováig előtte való napon vasutttal történik. Zimonyban és Orsován a hajóutazás előtti este már hajóba lehet szállani és az éjszakát ott tölteni. Ezen aldunai utazásra kombinált, a vasutra és hajóra 30 napig érvényes, mérsékelt menettérti jegyek szolgáltatnak ki Budapest keleti és nyugati pályaudvarokon, továbbá a budapesti utazási és menetjegyirodákban. Az Al-Dunán modern termeszögösök közlekednek, előzetesen is lefoglalható, külön kabinokkal, női termekkel, hálótermekkel (egyesek fürdőszobával is), villamos világítással, kitűnő hajóvendéglővel stb. Képekkel illusztrált menetrendkönyvecskék a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság igazgatóságától díjmentesen kaphatók.

E EGO O	<i>szén-savas pipere Borax</i>	1 levél : 30 fillér 1 doboz : 1 korona
<i>üdít, szépít, fiatalít.</i>		

Szeplőt, pattanást, mitesszert, bőrvörösséget a legrövidebb idő alatt elmulaszt. Báronysima, rózsás, üde, bájos arczsinat ad. **A mosdóvizet azonnal puhává teszi.**

Mindenütt kapható!

Ügyeljen a védjegyre!

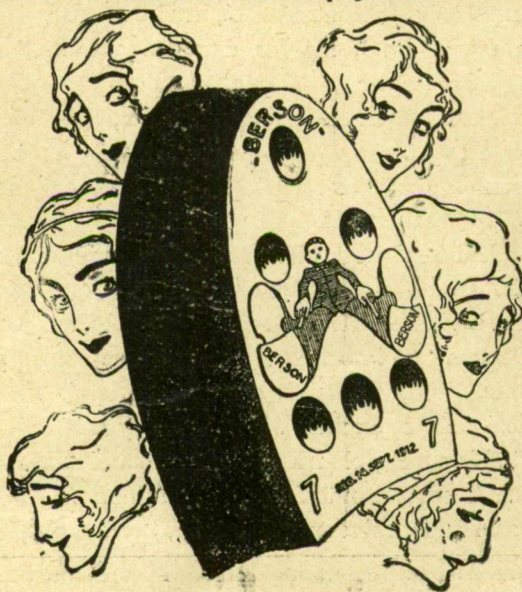
EGO pipere-boraxszappan ..... K 1.—
EGO pipere-boraxcrém ..... K 1.50

Főraktár: KISS LÁSZLÓ drogériája
Budapest, VIII. kerület, Baross-utca 81

A leányok elöszere "BERSON"

sarkot viselnek czipőjükön!

"BERSON" a legjobb márka valamennyi gummisarkok között
Czipészétől határozot- "BERSON" gummisarkot kerje arany
tan az új dobozban 11

BERSON-MŰVEK, BUDAPEST, VII. KERÜLET.